Національна бібліотека України для дітей
Українська асоціація працівників бібліотек для дітей
Щоквартальний науково-практичний журнал

БІБЛІОТЕКА У ФОРМАТІ Д

1/2026

ІМПРЕЗА

«На балі Шевченкової музи»

а|кадемія

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЯ

ДІВЧИСЬКО?
Алевтіна ШАВЛАЧ

Дев'ятикласник Назар живе тихим і звичним життям, доки в класі не з'являється Ян – сміливий і небезпечний. Новий друг відкриває йому світ вечірок, ризику й заборонених відчуттів. Назар змінюється, віддаляється від близьких і дедалі глибше занурюється в іншу реальність разом із новими, незрозумілими почуттями.

Історія про вибір, дорослішання і момент, після якого все вже не буде, як раніше.

ЧАРОМАХИ
Олена СКУЛОВАТОВА, Інна КУРИЛО, Світлана ВЕРТОЛА, Наталія КОВТУН

Збірка «Чаромахи» — це захопливі казки й оповідання, створені об'єднаними зусиллями молодих українських письменників.

Історії про комах із Червоної книги України відкривають дивовижний світ цих маленьких істот і їхні неймовірні пригоди.

ТАЄМНИЦІ СЕРДЕЦЬ
Софія БЕНЗА

Дві повісті про підліткові переживання, у яких любов, ревнощі й зрада переплітаються з пошуком правди, а минуле й сучасність ставлять героїв перед складним вибором, змушуючи замислитися над відповідальністю та власною ідентичністю. Нові загадки випробовують їх, відкриваючи тонку межу між цікавістю й небезпекою. Це історія про вибір, відповідальність і таємниці сердець – тих, що ведуть уперед або підводять до межі.

Національна бібліотека України для дітей
Українська асоціація працівників бібліотек для дітей
Щоквартальний науково-практичний журнал

БІБЛІОТЕКА У ФОРМАТІ D

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА	3
ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ	
Ольга ПЕТРЕНКО, Єлізавета ЛІДЕРМАН **Бібліотека і книга у формуванні національно-культурної ідентичності дитини: результати соціологічного дослідження**	6
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Олена ВОЛЧЕНКО, Оксана ТРУХАН **Краєзнавчі ініціативи у просторі дитячої бібліотеки**	12
Леся КОСТЕНКО **BOOKS & DOGS (книги і собаки): КАНІСТЕРАПІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ У БІБЛІОТЕЦІ ГОНЧАРА**	18
Людмила МУЗИЧКО **Майстерня традицій**	20
Наталія ОНОФРІЙЧУК **«Ми є!» – проєкт психологічної підтримки родин військовослужбовців**	23
Князь книги і світла	26
ПАМ'ЯТНІ ДАТИ	
Юлія ОСАДЧА **Хто ж ти така? Я — Мавка лісова... (До 105-річчя драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня»)**	31
Скільки років Тому Соєру? (До 150 років роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»)	33
Тетяна ПЕРВАК **Мирон Михайлович Кордуба: 150 років від дня народження**	36
КНИЖКОВІ НОВИНКИ	
Наталія ЗАГОРУЙКО, Валентина КРАСНОЖОН **Книжкові новинки від Національної бібліотеки України для дітей**	42

Щоквартальний науково-практичний журнал.
Заснований у 2015 р.

Головний редактор
ГОРДІЄНКО Алла Іванівна, *генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей, президент Української асоціації працівників бібліотек для дітей, президент Національної секції Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (UA IBBY), кандидат культурології, заслужений працівник культури України.*

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

ВАСЬКІВ Микола Степанович — український літературознавець, педагог, доктор філологічних наук, професор.

ГЛУЩЕНКО Світлана Аркадіївна — директор Департаменту моніторингу соціальних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, кандидат юридичних наук.

ДОБКО Тетяна Василівна — український науковець у галузі бібліографознавства, бібліотекознавства, книгознавства, завідувач відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, член Національної спілки письменників України.

МАРЧЕНКО Наталія Петрівна — бібліограф І категорії центру дослідження книги та читання Національної бібліотеки України для дітей, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, книгознавець, кандидат історичних наук.

ПОЛІКАРПОВА Людмила Петрівна — заступник генерального директора з науково-методичної роботи Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України.

СКОРИК Адріана Ярославівна — доктор мистецтвознавства, професор, член Національної спілки журналістів, автор наукових праць і монографії з питань медіакомунікацій.

ЧЕРНОУС Валентина Юхимівна — директор Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка, заслужений працівник культури України.

Літературний редактор
КАДЬКАЛЕНКО Олена Анатоліївна.

Дизайн та верстка
ПОЛЕВІЧОК Ріта Юріївна.

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.
Редакція може не поділяти точку зору авторів статей.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.
Матеріали друкуються українською мовою.

Алла ГОРДІЄНКО

генеральний директор
Національної бібліотеки України
для дітей,
президент Української асоціації
працівників бібліотек для дітей,
президент Національної секції
Міжнародної ради з дитячої
та юнацької книги (UA IBBY),
кандидат культурології,
заслужений працівник культури
України

ВІД ГЛОБАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ДО НАЦІОНАЛЬНИХ РІШЕНЬ

На сучасному етапі розвитку цивілізації цифрові технології стали невід'ємною основою функціонування суспільства, проникаючи у сфери надання базових послуг, доступу до інформації, зайнятості та повсякденної комунікації. У цих умовах особливої актуальності набуває питання не лише розвитку цифрових інструментів, а й забезпечення рівного доступу до них.

На цьому тлі бібліотеки зберігають свою ключову роль як інституції, що підтримують поширення знань, водночас істотно змінюючи формат своєї діяльності відповідно до викликів цифрової доби. Вони перетворилися на розгалужену глобальну мережу, яка надає не лише традиційні бібліотечні послуги, а й забезпечує доступ до інтернет-ресурсів, сприяє формуванню цифрових компетентностей і пропонує широкий спектр електронних сервісів, зокрема відкриті освітні ресурси та інші онлайн-платформи. Крім того, бібліотеки активно співпрацюють із державними структурами, виступаючи посередниками у забезпеченні громадян доступом до суспільно важливої інформації та публічних послуг.

Водночас глобальна цифрова нерівність залишається серйозною проблемою: мільярди людей усе ще не мають повноцінного доступу до інтернету або не володіють необхідними навичками для його ефективного використання. Це створює ризик ще більшого соціального розшарування, коли найбільш уразливі групи опиняються поза межами сучасних можливостей. Про це йдеться в аналітичному документі про роль бібліотек у цифровому майбутньому «Global Network of Libraries and Local Impact: Policy Roadmap to Build an Inclusive Digital Future», присвячений ролі бібліотек у розбудові інклюзивного цифрового суспільства.

Документ, розроблений Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та установ (IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions) у партнерстві з програмою ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (IFAP), містить 56 практичних рекомендацій для урядів, бібліотек та інших зацікавлених сторін, а також приклади успішних ініціатив із різних країн.

Публікація підкреслює важливість використання потенціалу глобальної мережі бібліотек для досягнення цілей цифрової інклюзії та реалізації міжнародних ініціатив, зокрема Global Digital Compact, адже в усьому світі бібліотеки є стратегічними партнерами держави і громади у подоланні цифрової нерівності. Вони не лише забезпечують доступ до інформації, а й сприяють розвитку цифрових навичок, підтримці інформаційної грамотності та формуванню довіри до цифрового середовища. Автори пропонують комплексний підхід до інтеграції бібліотек у цифрову політику та визначають ключові напрями розвитку, зокрема:

- забезпечення змістовного доступу до інформації;
- подолання гендерного цифрового розриву;
- розвиток цифрової грамотності;
- зміцнення довіри та цілісності інформації;
- розвиток багатостороннього партнерства;
- відповідальне використання штучного інтелекту та новітніх технологій.

Однією з ключових функцій бібліотек є забезпечення відкритого доступу до цифрової інфраструктури. Йдеться не лише про підключення до мережі, а й про надання пристроїв, цифрових сервісів і комфортного середовища для навчання та роботи. Для багатьох людей, особливо в малозабезпечених або віддалених громадах, бібліотеки залишаються єдиною точкою доступу до цифрового простору.

Наявність доступу до технологій не гарантує їх ефективного використання. Тому розвиток цифрових навичок стає ключовим елементом сучасної освіти. Бібліотеки активно впроваджують навчальні програми, що охоплюють як базову комп'ютерну грамотність, так і критичне мислення, роботу з інформацією та безпечну поведінку в онлайн-середовищі.

Особливо важливо, що такі ініціативи орієнтовані на різні вікові та соціальні групи – від дітей до людей похилого віку. Це дозволяє не лише підвищувати рівень індивідуальних компетенцій, а й зміцнювати загальну стійкість суспільства до викликів цифрової епохи, зокрема до дезінформації.

Досягнення цифрової інклюзії неможливе без взаємодії різних секторів – держави, бізнесу, громадських організацій та освітніх інституцій. У цьому контексті бібліотеки виступають платформами для такої співпраці. Вони здатні об'єднувати ресурси, ініціативи та знання, сприяючи реалізації комплексних проєктів на місцевому та національному рівнях.

У цифровому середовищі питання довіри стає критичним. Зростання обсягів недостовірної інформації, маніпуляцій і онлайн-загроз підриває впевненість користувачів. Бібліотеки традиційно виступають гарантами якісної, перевіреної інформації, і ця функція лише посилюється в цифрову добу. Вони не тільки забезпечують доступ до надійних джерел, а й навчають користувачів критично оцінювати інформацію, розпізнавати фейки та захищати свої дані. Таким чином, бібліотеки сприяють формуванню здорового інформаційного середовища.

Розвиток штучного інтелекту та інших інновацій відкриває нові горизонти для доступу до знань і персоналізованого навчання. Водночас ці технології потребують етичного та відповідального використання і розуміння їхніх можливостей та обмежень. У цьому контексті бібліотеки допомагають користувачам орієнтуватися в новітніх інструментах і застосовувати їх усвідомлено.

Державна політика України у сфері культури узгоджуються з глобальними міжнародними тенденціями, які засвідчують перехід від фрагментарної підтримки культурної сфери до формування цілісної моделі розвитку. Визначальним орієнтиром стала Стратегія розвитку культури до 2030 року та операційний план її реалізації на 2025–2027 роки. У цих документах культура розглядається як складова національної безпеки, а книга – як інстру-

мент формування цінностей і суспільної стійкості.

Сприяння розвитку культури, сильної громадянської ідентичності та формуванню проактивної нації – це стратегічна ціль визначена Планом пріоритетних дій Уряду на 2026 рік та передбачає заходи з розвитку культурної галузі, цифровізації культурної спадщини, інтеграції української культури в глобальний контекст, використання економічного потенціалу культури, формування громадянської ідентичності та проактивної позиції, особливо серед молоді.

Складовими цієї стратегічної мети є операційні цілі:

- Цифровізація культурної спадщини;
- Інтеграція української культури у глобальні партнерства;
- Зміцнення медіа для інформаційної стабільності та безпеки;
- Стимулювання розвитку культурно-креативного підприємництва;
- Створення ефективних, самозарадних і стійких інституцій культури, здатних адаптуватися до змін.

Ще одним важливим документом є розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2026 р. № 320-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національного плану щодо впровадження Європейської гарантії для дітей в Україні на період до 2030 року». Європейська гарантія прав дитини спрямована на те, щоб кожна дитина, особливо з уразливих груп, мала рівний доступ до базових послуг і можливостей розвитку. Вона охоплює: освіту і догляд за дітьми; охорону здоров'я; харчування; житло; освіту, участь у культурному житті та доступ до інформації.

Пункти Плану 37, 38, 39, 40 безпосередньо стосуються роботи бібліотек для дітей та передбачають відповідні заходи, зокрема:

• Адаптація інфраструктури закладів освіти сфери культури театрів, музеїв, бібліотек для дітей з інвалідністю та дітей з особливими освітніми потребами (облаштування пандусів, забезпечення сурдоперекладу, впровадження тифлокоментаря тощо).

• Розширення доступу до позашкільної освіти дітей, які проживають у населених пунктах, розташованих на територіях активних та можливих воєнних (бойових) дій та дітей із числа внутрішньо переміщених осіб, зокрема розвиток мережі закладів позашкільної освіти у сільських територіальних громадах; створення інклюзивних і цифрових можливостей для доступу до позашкільної освіти таких категорій дітей.

• Забезпечення доступності культурних послуг та освітніх послуг неформальної освіти у сфері молодіжної політики, спрямованої на активну участь дітей у суспільному житті шляхом надання таких мобільних культурних послуг, як виїзні заняття, онлайн-програми, дистанційні студії, виїзні покази кінофільмів, пересувні бібліотеки, концертні програми, для дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, із віддалених населених пунктів та сільських територіальних громад.

• Інтеграція бібліотек для дітей у соціальну та молодіжну сферу, зокрема партнерство із закладами культури та освіти, центрами соціальних служб, молодіжними центрами та просторами, громадськими організаціями.

Головна ідея – не просто захистити дитину, а забезпечити її повноцінну участь у суспільстві. Європейська гарантія прав дитини підкреслює: культура – це не другорядна сфера, а базове право. Саме через доступ до книги, знань і творчості дитина формується як особистість. І бібліотеки тут відіграють незамінну роль – як простір рівних можливостей, розвитку і надії.

Ольга ПЕТРЕНКО,
завідувач сектору науково-дослідної роботи
центру дослідження книги та читання
Національної бібліотеки України для дітей

Єлизавета ЛІДЕРМАН,
провідний методист
центру дослідження книги та читання
Національної бібліотеки України для дітей

БІБЛІОТЕКА І КНИГА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДИТИНИ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Невід'ємною складовою національно-патріотичного виховання є розвиток та формування національно-культурної ідентичності дитини як головного суб'єкта спадкоємності державотворчих традицій та носія генетичного коду нації, що забезпечує сталість українського суспільства у часі. На думку академіка, доктора психологічних наук, професора, директора Інституту проблем виховання НАПН України Івана Дмитровича Беха, «Національно-культурна ідентичність підлітка виявляється у суб'єктивному переживанні належності до українського народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей, що характеризується ототожненням і формуванням відповідної національної Я-концепції, що виявляється у власній самоповазі, національній гідності, вмінні користуватися правами і свободами, справедливості, відповідальності, любові до України та бажанні пов'язати свою долю з долею України». Вагомим механізмом формування національно-культурної ідентичності виступає читання у різних форматах (друкованому, електронному, аудіо- та мультимедійному). Через читання діти й підлітки залучаються до національного культурного простору, засвоюють мовні норми, культурні смисли, історичні наративи та ціннісні орієнтири. У контексті зростання впливу цифрових медіа читання зберігає значення практики, що підтримує розвиток критичного мислення та здатність до осмисленого сприйняття інформації.

У розпорядженні Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р «Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки» наголошено, що читання є не лише навчальною навичкою або формою дозвілля, а комплексною життєвою практикою, яка сприяє формуванню культурної грамотності, громадянської свідомості, здатності орієнтуватися в складному інформаційному середовищі та протистояти маніпулятивним впливам. У стратегічних документах розвиток читання визначено одним із важливих чинників забезпечення національної безпеки, оскільки читання розглядається як ключовий інструмент розвитку людського потенціалу та основа збереження української державності й ідентичності.

Проблематика формування національно-культурної ідентичності зростаючої особистості традиційно перебуває в полі зору дослідницької діяльності Національної бібліотеки України для дітей. Ця робота здійснюється у тісній взаємодії мережею спеціалізованих бібліотек України для дітей і юнацтва У попередні роки бібліотека реалізувала низку соціологічних досліджень, зокрема «Національно-патріотичне виховання користувачів-дітей у бібліотеках для дітей України» (2023 р.) та «Забезпечення прав дитини на отримання бібліотечних послуг в умовах війни» (2024 р.), результати яких засвідчили зростання в кризових умовах ролі бібліотеки як соціокультурного та просвітницького інституту.

Проведення у 2025 році Всеукраїнського соціологічного дослідження «Бібліотека і книга у формуванні національно-культурної ідентичності дитини: читацькі практики» стало логічним продовженням системної науково-дослідної діяльності бібліотеки та відповідю на актуальні виклики, пов'язані з війною, міграційними процесами, інформаційною агресією та трансформацією читацьких практик дітей і підлітків.

Метою дослідження було вивчення ролі бібліотеки та книги у формуванні національно-культурної ідентичності користувачів-дітей підліткового віку в контексті їхніх дозвіллєвих читацьких практик.

Об'єктом дослідження стали користувачі-діти спеціалізованих бібліотек України віком від 13 до 16 років, які відвідують обласні, районні, міські, селищні та сільські бібліотеки для дітей і юнацтва. Такий підхід дозволив охопити різні соціокультурні середовища та забезпечити репрезентативність отриманих даних.

Основним методом збору інформації було онлайн-анкетування з використанням анкет користувача та бібліотекаря, розроблених у форматі Google Форм. Дослідження проводилося за принципом широкого професійного партнерства та мережевої взаємодії: до нього долучилися 104 базові спеціалізовані бібліотеки різного рівня значення з 20 областей України. Це забезпечило якісну вибірку, достовірність результатів та можливість комплексного аналізу проблеми.

Загальна вибірка дослідження становила 1059 респондентів: 892 особи – користувачі-діти та 167 – бібліотекарі-експерти. Дослідження сфокусовано на підлітковій аудиторії: 91,7 % респондентів-дітей віком 13-16 років (56,9 % – 13-14 років; 34,8 % – 15-16 років) (див. діаграму 1).

Діаграма 1

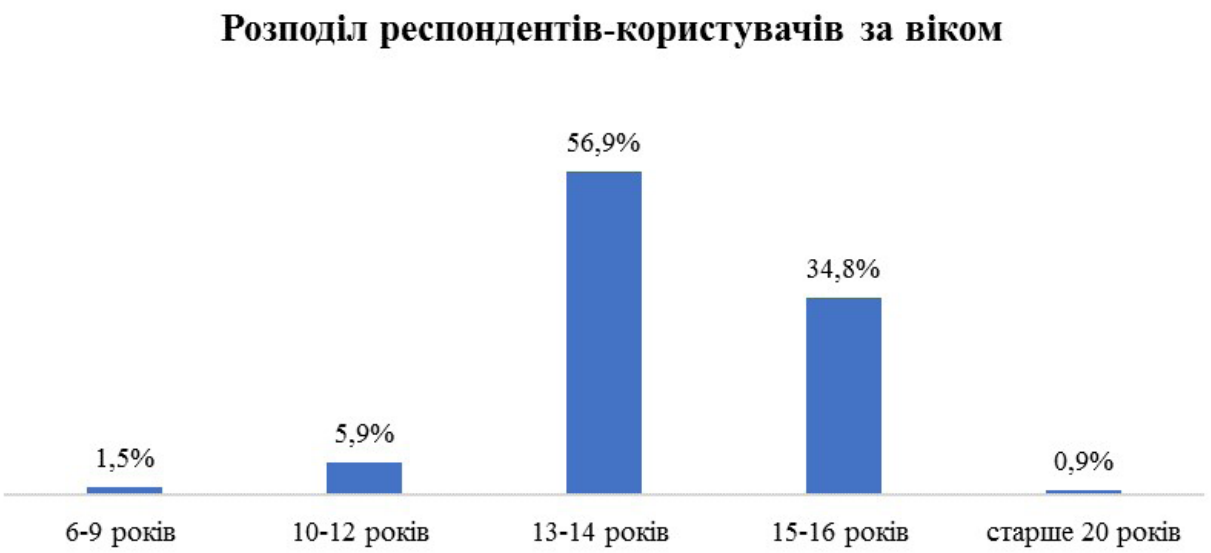

Для виявлення ролі впливу читання на формування національно-культурної ідентичності дитини у першу чергу провели аналіз дозвіллєвих практик респондентів-дітей в умовах сьогодення, який показав тенденцію читання та споживання інформації у диджитал просторах. Своєю щоденною практикою читання новин у месенджерах вказали 54,0 % респондентів. 81,0 % зазначили, що вони щоденно спілкуються в месенджерах з друзями та іншими людьми, 59,0 % – щоденно дивляться фільми, відео на YouTube або інших платформах. І хоч читання книг і друкованих журналів у контексті дозвіллєвих практик дещо поступається спілкуванню з друзями в онлайн-середовищі, проте воно є статистично значущою практикою: сумарно 60,0 % респондентів читають регулярно (17,0 % – щодня, 43,0 % – кілька разів на тиждень).

Для більшості респондентів візит до бібліотеки – це також обов'язковий пункт у розкладі їх дозвіллєвих практик: 60% відвідують її кілька разів на місяць, а ще 24 % зазирають щотижня або навіть щодня. А відповіді на запитання «Чому ти зазвичай читаєш книжки?» свідчать, що у користувачів бібліотек переважає саме свідоме читання: 60,0 % опитаних читають заради задоволення, а 32,0 % – звертаються за інформацією для навчання. Такі показники дають впевненість: сучасні діти використовують читання як інструмент, щоб зрозуміти себе та світ, а отже для формування своєї національно-культурної ідентичності.

Відповіді респондентів на пряме запитання «Чи важливо читати українську художню літературу для розуміння національної самоідентифікації?» продемонстрували високий ступінь свідомості серед дітей: сумарно 85,0 % підлітків позитивно оцінюють прямий зв'язок між читанням української літератури та формуванням національної самосвідомісті (56,0 % респондентів однозначно погоджуються, ще 29,0 % – теж погоджуються, але за умови, що книжка цікава. Лише 4,0 % респондентів заперечили цей зв'язок) (див. діаграму 2). Це підтверджує, що для переважної більшості зростаючих особистостей національний художній літературний продукт є свідомим інструментом самоідентифікації та культурного самопізнання.

Діаграма 2

Аналіз інших відповідей на низку запитань анкети засвідчує масову та свідому зміну читацьких практик у бік національного контенту (88,0 %). Беззаперечним лідером у цьому процесі є мовна трансформація – свідоме рішення читати виключно українською мовою (32,0 % відповідей). Цей показник є найвищим серед усіх змін і свідчить про глибинне усвідомлення респондентами-дітьми української мови як прямого маркера розвитку і формування національно-культурної ідентичності. Значна частина опитаних (24,0 %) почала більше читати книжки українських авторів. Така тенденція напряму пов'язана зі зростанням інтересу до історії України (19,0 %), що демонструє комплексний запит підліткової аудиторії на пізнання та осмислення себе і своєї країни через національний культурний продукт, зростання попиту на національний контент та посилення інтересу до власного коріння.

Як додаткове підтвердження україномовної спрямованості читацьких практик, 13,0 % респондентів повідомили про відмову від російськомовних книжок, що фіксує свідоме культурне дистанціювання та очищення власного інформаційного поля від контенту країни-агресора.

Аналіз зібраних даних щодо прочитаних книг про сучасних українських героїв або події нинішньої війни (загалом було опрацьовано 863 відповіді) засвідчує чітку спрямованість читацьких запитів підлітків на осмислення війни та героїзму українців через національний контент – українську книгу. Двадцятка найчастіше згадуваних респондентами творів складається з книг сучасних українських авторів, що безпосередньо висвітлюють події війни, підтверджуючи ефективність діяльності спеціалізованих бібліотек як щодо комплектування бібліотечних фондів, так і промоції актуальних патріотичних видань; кількість повторів відображає їхню популярність (Русіна О. «Абрикоси зацвітають уночі» названо 25 разів названо, Тристан А. «Доню, війна!» – 22 рази, Степаненко Є., Степаненко С. «Абетка війни» – 20 разів, Запека В. «Цуцик» – 19, Гербіш Н. «Яблука війни» – 19, Жадан С. «Інтернат» – 18 тощо). Цей результат є прямим свідченням попиту на читання книжок з осмислення підлітками поточної реальності.

Відповіді на запитання «Чи допомагає тобі бібліотека пізнавати українську культуру?» продемонстрували надзвичайно високу оцінку підлітками ролі бібліотеки як культурного простору. Сукупна частка тих, хто підтверджує позитивний вплив, сягає 92,0 % опитаних (див діаграму 3).

Діаграма 3

У своїх відповідях респонденти додавали коментарі. Наприклад, «читаю психологічну та історичну літературу» корелює зі зростанням інтересу до історії та демонструє потребу у змістовному контенті й запиті на осмислення та емоційну підтримку через нехудожню літературу. А зауваження «не завжди батьки можуть купити всі книжки, які я хочу» та «читаю менше, бо переїхали в село і незручно добиратися до бібліотеки» підкреслюють, що в умовах нинішньої війни бібліотека залишається чи не єдиним доступним джерелом для задоволення зростаючого попиту на інформацію та український контент.

Формування у зростаючої особистості національно-культурної ідентичності відбувається у тісному контакті з відповідальними і зацікавленими партнерами: закладами освіти, культури, сім'ями, педагогами, батьками, тож було цікаво почути самих підлітків, що ж на їхню думку найбільше впливає на формування відчуття української ідентичності. Відповіді чітко вказали на ієрархію соціальних інститутів, які формують самосвідомість сучасних підлітків.

Найвпливовішим чинником формування української ідентичності для підлітків є сім'я, це підтвердили 53,0 % респондентів. Саме сім'я відіграє провідну роль у формуванні національно-культурної ідентичності дитини, оскільки первинні уявлення дитини про себе як особистість, основи світогляду, ставлення до себе та інших, моральні цінності закладаються в сімейному середовищі.

Після родини найефективнішим інструментом у формуванні української самоідентифікації серед підлітків є тандем «Бібліотека-Книга». Синергію цих двох чинників підтвердили 19,0 % респондентів (книга (11,0 %) та бібліотека (8,0 %) як взаємопов'язані елементи єдиного культурного каналу. Школа відповідно посідає наступне місце з показником у 16,0 %.

Тобто взаємодія сім'ї, бібліотеки і школи є важливим чинником формування національно-культурної ідентичності підлітків, що забезпечує ефективність виховання у сучасних умовах з використанням сильних сторін цих соціальних інститутів (див. діаграму 4).

Діаграма 4

Розподіл інституцій за ступенем впливу на національну самоідентифікацію респондентів-дітей

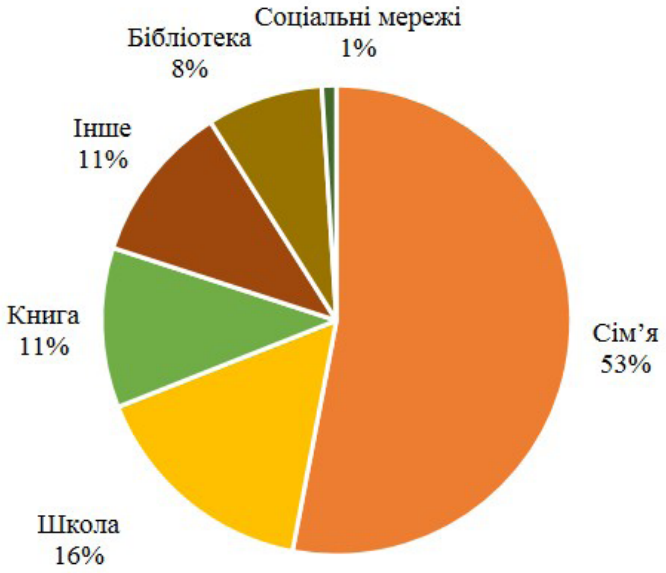

На запитання анкети: «Чи відчуваєш ти себе українцем/українкою?» 98,0 % опитаних дітей відповіли «так». Частка тих, хто не визначився або відповів «ні», є мінімальною і становить лише 2,0 % сукупно. Тобто загалом дані показують міцний фундамент національної самоідентифікації серед опитаних дітей користувачів спеціалізованих бібліотек (див. діаграму 5).

Діаграма 5

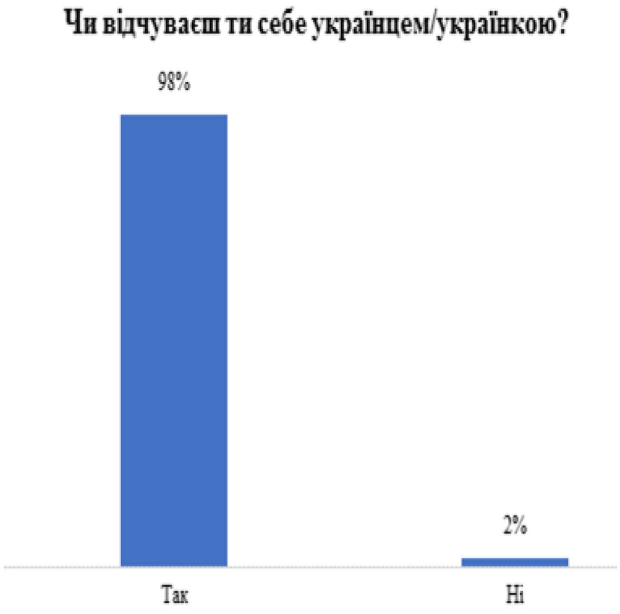

Результати Всеукраїнського соціологічного дослідження «Бібліотека і книга у формуванні національно-культурної ідентичності дитини: читацькі практики» засвідчують, що в умовах домінування цифрових дозвіллєвих практик читання зберігає статус регулярної та значущої активності для підліткової аудиторії. Для більшості респондентів бібліотека лишається актуальним простором доступу до книг і культурного пізнання, а українська художня література сприймається як ресурс самоідентифікації та культурного самопізнання. Фіксується тенденція до зростання україномовного читання, інтересу до українських авторів та історії України, а також сформований запит на осмислення війни через сучасну українську книгу. Сукупно ці дані підтверджують, що взаємодія бібліотеки, книги та професійних практик бібліотекаря є важливим чинником підтримки підлітків у процесі формування національно-культурної ідентичності.

Олена ВОЛЧЕНКО,
завідувач
інформаційно-бібліографічного відділу
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
Чернігівської обласної ради

Оксана ТРУХАН,
завідувач
відділу обслуговування учнів 5-9-х класів
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
Чернігівської обласної ради

КРАЄЗНАВЧІ ІНІЦІАТИВИ У ПРОСТОРІ ДИТЯЧОЇ БІБЛІОТЕКИ

Щоб по-справжньому любити рідний край, його слід глибоко знати й відчувати через вивчення історії, мови та культури. Саме тому краєзнавство є фундаментом патріотичного виховання, адже воно перетворює абстрактну «батьківщину» на конкретні образи рідної вулиці, долі земляків та родинні традиції. Досліджуючи власне коріння, молодь вчиться не лише пишатися минулим, а й усвідомлювати відповідальність за майбутнє та розуміти свої витоки.

Краєзнавство – це багатогранний шлях пізнання держави через дослідження її регіонів та унікальних місцевостей, що ґрунтується на споконвічному інтересі людини до свого коріння, природи та побуту земляків. Цей процес виходить за межі накопичення фактів, стаючи живим діалогом поколінь, у якому через вивчення місцевих звичаїв та обрядів формується національна ідентичність. Глибоке занурення в локальну історію дозволяє кожному відчути себе частиною великої країни, адже саме з любові до малої батьківщини народжується усвідомлений патріотизм і відповідальність за збереження спадщини предків для майбутніх нащадків.

Тому саме краєзнавча робота має стати пріоритетом сучасної бібліотеки, перетворюючи її на динамічний центр інтелектуального та духовного розвитку громади. Використання архівних документів, регіональної літератури та живих свідчень історії дає змогу бібліотекарям формувати патріотизм і національну свідомість дітей та підлітків на прикладах реальних доль земляків та історії рідного міста чи села.

Повномасштабна війна наклала глибокий відбиток на краєзнавчу діяльність Чернігівської обласної бібліотеки для дітей, перетворивши її на важливий осередок збереження національної пам'яті та документування сучасної історії в реальному часі. У відповідь на виклики сьогодення народилися нові стратегічні проєкти, що поєднують традиційне просвітництво з інноваційними цифровими форматами. Культурно-мистецький проєкт «Наша спадщина» та історико-патріотичний цикл «Зустрічі з істориком» допомагають громаді осмислити тяглість нашої боротьби, а ініціатива «Пережите» фокусується на фіксації живих свідчень очевидців воєнних подій. Особливого значення набула меморіалізація подвигу захисників у цифровій площині, яка втілилася в онлайн-проєктах «Загиблі герої Чернігівщини», «Зробити неможливе», «Скорботні жнива війни» та «Історії Воїнів», що не лише вшановують пам'ять полеглих земляків, а й стають основою для виховання майбутніх поколінь на прикладах реальної мужності та самопожертви. Така діяльність бібліотеки сьогодні є критично важливою, оскільки вона перетворює заклади культури на живі архіви незламності, де кожен документ, інтерв'ю чи онлайн-запис стає надійним захистом від ворожих маніпуляцій та фундаментом для побудови оновленої української нації.

У Чернігівській обласній бібліотеці для дітей діє особлива виставка зі збереження пам'яті подій російсько-української війни, де кожен може зосередитися на шані і вдячності нашим захисникам. Це виставка-меморіал «Загиблі герої Чернігівщини», що зберігає пам'ять про наших земляків, полеглих у російсько-українській війні. Матеріали виставки та чотири томи «Книги Пам'яті» містять інформацію про воїнів, їхні фотографії та історії життя. Поштовхом та джерелом її створення є однойменний проєкт, що з 24 березня 2022 року почав діяти на бібліотечному блозі «Мій край – частинка України». Як зазначив на семінарі-практикумі для бібліотечних працівників області «Національна пам'ять як інструмент захисту ідентичності та історичної правди в умовах повномасштабної війни» відомий історик, співробітник Українського інституту

національної пам’яті Сергій Володимирович Бутко: «Місцем пам’яті може бути сама бібліотека (як установа або будинок, у якому вона знаходиться) відповідно до ознак, визначених Законом. У бібліотеці може бути своє місце пам’яті. Найчастіше в пам’ять про Захисників і Захисниць України. Діюча постійно та добре оформлена виставка – це теж місце пам’яті. Важливо і бажано, щоб у бібліотеці була інформація про місця пам’яті своєї громади». На зустрічі учасники детально розглянули Закон України «Про засади державної політики національної пам’яті Українського народу», який набрав чинності 30 серпня 2025 року, адже національна пам'ять є фундаментом для формування національної ідентичності. Без цієї пам'яті народ перетворюється на «населення» без коренів та спільних цінностей. У часи російської агресії, важливою складовою якої є війна інформаційна, національна пам'ять є нашим захистом і зброєю.

Починаючи з 24 лютого 2023 року, у бібліотеці триває реалізація надзвичайно важливого проєкту «ПЕРЕЖИТЕ. Спогади про життя під час війни», головною місією якого є фіксація та збереження безцінного досвіду українців у часи найтяжчих випробувань. Усвідомлюючи, що пам’ять є крихкою, бібліотека взяла на себе роль інституції національної пам’яті, яка прагне зберегти і передати наступним поколінням правдиві свідчення про пережите під час війни та неймовірну єдність людей, що згуртувалися у боротьбі за свободу і незалежність України. У межах цієї ініціативи активно функціонує однойменний онлайн-блог, який став цифровою платформою для оприлюднення особистих історій, що дозволяє не лише архівувати факти, а й створювати живий емоційний літопис нашого спротиву. Така робота має колосальне значення для гуманітарної сфери та історичної науки, адже кожен зібраний спогад стає частиною великої мозаїки перемоги, перетворюючи індивідуальний біль та мужність на спільне надбання нації, що слугуватиме запобіжником проти забуття та основою для виховання вільних і свідомих громадян.

Для кожної людини Батьківщина починається з пізнання рідного краю, адже знання локальної історії стає тим міцним зв’язком, що не лише єднає сучасників із минулим, а й перекидає надійний місток до майбутніх поколінь. Саме на цій філософії ґрунтується новий проєкт «Вулиця моєї бібліотеки», який успішно виводить читачів за межі книжкових полиць у простір живого міста, відкриваючи знайомі маршрути з несподіваних ракурсів. Прогулюючись проспектом Левка Лук'яненка, екскурсанти мають змогу глибше зануритися в атмосферу місць, де вони щодня навчаються, мешкають чи відвідують одну з найбільших книгозбірень Чернігівщини. Професійні розповіді бібліотекарів розкривають історичні пласти розбудови колишньої вулиці Рокосовського, деталізують етапи становлення Національного університету «Чернігівська політехніка» та відкривають завісу таємничості над славнозвісним «замком» у глибині університетського містечка – вишуканим будинком Григорія Глібова. Проєкт гармонійно поєднує сиву давнину із сучасністю, знайомлячи учасників із новітнім вуличним мистецтвом, зокрема муралом «Місто легенд», що прикрашає проспект та водночас вшановує традиції просвітництва, розповідаючи історію найстарішої дитячої бібліотеки регіону, чий шлях розпочався ще у травні 1898 року. Така інтерактивна форма краєзнавчої роботи перетворює звичайну прогулянку на захопливу подорож у часі, яка вчить дітей бачити за фасадами будівель живу душу рідного Чернігова та відчувати гордість за його багатогранну спадщину.

Інформація про те, що Чернігів – одне із міст України, яке стояло у витоків незалежності, дивує екскурсантів. Адже саме на Чернігівщині у селі Хрипівці народився Левко Лук'яненко – один із авторів і натхненників проголошення Акту про незалежність України. Він зупинявся в Чернігові у будинку на проспекті Лук'яненка, 49, і на його честь за цією адресою встановлено меморіальну дошку.

Справжнім відкриттям для дітей стає те, що саме в Чернігові на перехресті проспекту Лук'яненка і вулиці Соборності сталася відома «Ковбасна революція», яка започаткувала низку аналогічних революцій по всій країні, що завершилися «революцією на граніті».

Краєзнавчий проєкт-партнерство «Дні музею в бібліотеці, дні бібліотеки в музеї», реалізований спільно з музеями Чернігівщини, відкриває юним читачам маловідомі сторінки нашої історії. Плідна співпраця з Чернігівським обласним історичним музеєм імені В. Тарновського втілилася у резонансну виставку-паралель «РАШИЗМ=ФАШИЗМ. Чернігів 1941-2022». Експозиція поєднала історичний контекст із оглядом реальних артефактів: від залишків ворожої зброї до фотодокументів, знайдених після втечі окупантів. Візуальний ряд із відеороликами про блокаду та деокупацію міста, а також вернісаж робіт художників і дітей, створених у часи боїв, демонструють незламність духу громади. Фінальний акцент на карикатурах, що порівнюють події 1941-1945 років із сучасністю, допомагає дітям усвідомити ідеологічну спорідненість агресорів минулого та сьогодення. Така взаємодія перетворює вивчення історії на живий процес, виховуючи гордість за незламний рідний край та розуміння масштабу сучасних викликів.

Особливе місце в літописі краєзнавчих заходів посідає проєкт «Зустрічі з істориком». Знаковою подією став діалог із військовим експертом та істориком Михайлом Жироховим, присвячений третій річниці визволення Чернігівщини. Після хвилини мовчання за полеглими героями гість реконструював хронологію оборони регіону у лютому-квітні 2022 року, представивши унікальні кадри та маловідомі факти про стратегію захисту Сіверщини. Ключовим акцентом зустрічі став аналіз феноменальної ролі добровольчого руху – звичайних цивільних людей, які стали до лав захисників. Михайло Олександрович підкреслив, що саме безпрецедентне єднання суспільства та незламна воля до спротиву стали тією рушійною силою, що зупинила ворога. Безпосереднє спілкування з науковцями такого рівня допомагає молоді осягнути глибинні причини нашої стійкості, що є фундаментом національної свідомості.

На окрему увагу заслуговує багаторічний, проте незмінно актуальний проєкт-партнерство «Науковці Чернігівщини – дітям», який завдяки своїй ефективності та високому інтелектуальному рівню став надзвичайно популярним серед читачів. Останніми знаковими подіями в межах цієї ініціативи стали глибокі та багатогранні зустрічі з провідними фахівцями регіону: філологинею Наталією Нікітіною, з якою аудиторія дискутувала про фундаментальний вплив мови на свідомість людини та проводила літературні паралелі між епохами, а також з археологом, науковим співробітником Інституту археології НАН України Віталієм Рижим, який фахово розкривав тисячолітні таємниці древнього Чернігова.

Паралельно з історико-філологічними студіями бібліотека активно розвиває напрям екологічної краєзнавчої просвіти в межах ініціативи «Пізнаємо, бережемо, діємо», яскравим прикладом якої стала зустріч із відомим екологом, завідувачем кафедри екології та охорони природи НУ «Чернігівський колегіум» Юрієм Карпенком. Сьогодні питання довкілля набувають особливого драматизму, адже під час спілкування з науковцем підлітки аналізують масштабні екологічні наслідки бойових дій саме на Чернігівщині, вчиться усвідомлювати

цінність відновлення природи як невід'ємної складової загальної відбудови рідного краю та нашої майбутньої перемоги. Такі зустрічі не просто надають знання, а формують у підростаючого покоління екологічну відповідальність та активну громадянську позицію, перетворюючи бібліотеку на майданчик, де академічна наука стає зрозумілою, живою та практично значущою для кожного юного громадянина.

Особливе місце в системі сучасної краєзнавчої діяльності посідає літературне краєзнавство, де серед найновіших та найбільш резонансних проєктів, безперечно, лідирує інноваційне свято «День народження письменника в бібліотеці». У межах цієї ініціативи бібліотека вже подарувала незабутні миті спілкування з майстрами слова, зокрема відбулося урочисте вшанування відомого чернігівського поета, журналіста та голови обласного осередку Національної спілки письменників України Миколи Будлянського, чия творчість є взірцем ліричного осмислення рідного краю. Не менш яскравою подією стала зустріч із талановитою чернігівською «фентезійною» письменницею та менеджеркою видавництва «Академія» Оленою Терещенко, яка під час презентації своїх книг «Маги теж кохають» та «Скринька королеви Анни» ініціювала щирий діалог про терапевтичну силу літератури в надскладні часи. Проєкт продовжує свій впевнений рух у майбутнє, і на 2026 рік бібліотека вже запланувала святкування дня народження видатної чернігівської письменниці, історика та невтомної дослідниці минувшини Валентини Михайленко, чия багатогранна діяльність поєднує художнє слово з глибоким краєзнавчим пошуком. Такий формат взаємодії зміцнює зв'язок громади з її видатними сучасниками, перетворюючи бібліотеку на живий осередок літературного життя Сіверщини.

«Тиждень краєзнавства» у Чернігівській обласній бібліотеці для дітей став справжнім джерелом пізнання для юних читачів, перетворивши звичайне знайомство з історією на захопливу інтерактивну пригоду. Програма заходів вражає своєю насиченістю: динамічні краєзнавчі квести з пошуком скарбів минулого, яскраві презентації книжкових новинок та ексклюзивних виставок, а також щирі діалоги з відомими чернігівськими науковцями, акторами та письменниками. Кожна така зустріч дарує дітям унікальну можливість побачити живих носіїв культури свого краю та надихнутися їхнім успіхом. Ми переконані, що поєднання гри, живого спілкування та якісної літератури є найкращим інструментом для

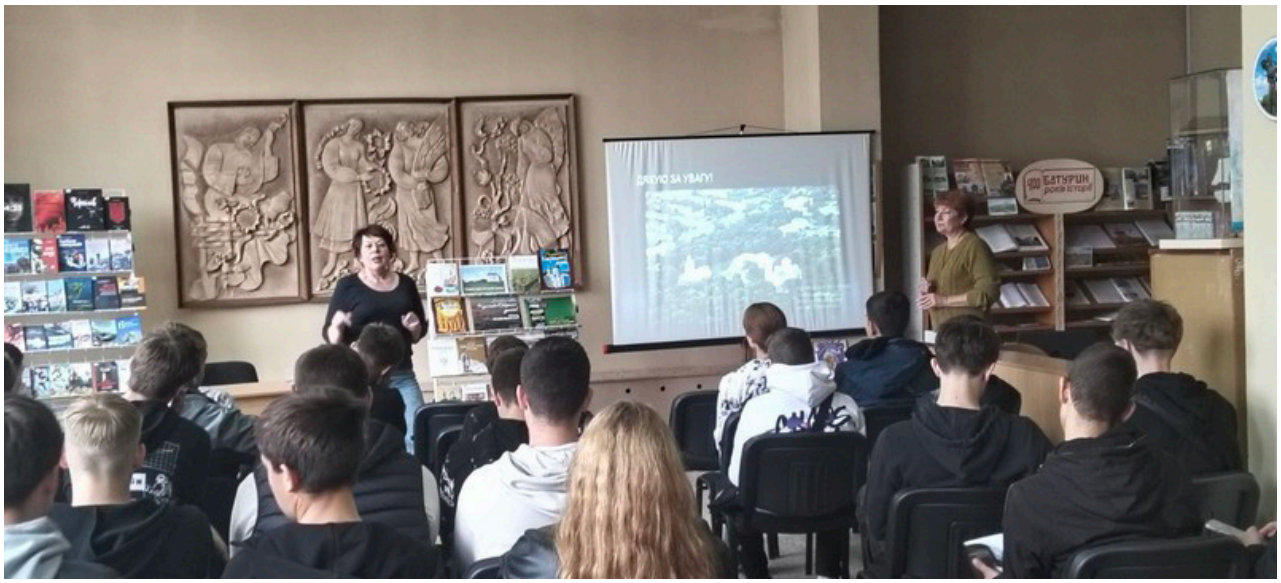

всебічного розвитку дитини, адже глибоке знання свого коріння та якісна освіта сьогодні – це надійний фундамент для успішного й щасливого майбуття завтра.

Отже, сучасний сплеск суспільного інтересу до проблем краєзнавства є чітким свідченням того, що фундаментальна любов до Батьківщини, почуття дієвого патріотизму та особистої відповідальності за її долю закладаються ще в ранньому дитинстві. Саме це глибоке усвідомлення зумовлює визнання краєзнавчої функції як однієї з найбільш пріоритетних і стратегічно важливих у діяльності сучасних бібліотек для дітей.

Краєзнавча робота сьогодні постає як найбільш благодатна сфера бібліотечної практики, що перетворює книгозбірні на живі, пульсуючі центри життя громади та унікальні осередки пізнання локальної історії. Завдяки цій діяльності бібліотека стає джерелом інформації, потужним ретранслятором духовних цінностей, що дозволяє органічно єднати сучасне покоління з героїчним і складним минулим, вибудовуючи надійний світоглядний місток до прийдешніх поколінь. У часи випробувань саме через краєзнавчий контекст дитина вчиться бачити себе частиною великого народу, усвідомлюючи, що історія її міста чи села є невід'ємною складовою світової історії, а збереження цієї пам'яті – її особистим внеском у перемогу та розквіт незалежної України.

Леся КОСТЕНКО

завідувач
науково-методичного відділу
Полтавської обласної бібліотеки
для юнацтва ім. Олеся Гончара

BOOKS & DOGS (КНИГИ І СОБАКИ): КАНІСТЕРАПІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ У БІБЛІОТЕЦІ ГОНЧАРА

Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеся Гончара завжди в пошуку цікавих та нестандартних підходів для заохочення дітей до читання. Однією з таких інноваційних «родзинок» стали регулярні бібліотечні заняття у межах програми **«Читання з собаками Дорі та Лілу».** Ці терапевтичні сеанси проходять за підтримки освітнього проєкту «Як стати собаці найкращим другом» від Міжнародного зоозахисного благодійного фонду FOUR PAWS.

На заняття запрошуються діти віком від 5 років, які мають хоча б мінімальні навички читання. Основна частина відвідувачів – це діти молодшого шкільного віку, які вже вміють читати, але ще докладають для цього значних зусиль (коли читання – це ще робота, а не просто задоволення). Але на заняття з каністерапії приходять і старші діти (які добре читають), і молодші (які ще не читають взагалі), бо їм хочеться поспілкуватися із собаками, адже це дарує їм масу позитивних емоцій.

Собаки – це джерело безумовної підтримки, бо вони не оцінюють, не засуджують, не роблять зауважень, не критикують і не виправляють (як це часто роблять дорослі) Вони створюють безпечне емоційне середовище, знімають стрес, знижують тривогу і фізичну напруженість тіла. У таких умовах діти читають у розслабленому стані, не напружуючись, спокійно, вони знають, що собаки «вислухають» будь-який їхній стиль читання (навіть дуже повільний та читання по складах), собаки не підганятимуть дітей читати швидше і не виправлятимуть зроблені ними помилки. І це дуже подобається дітям.

А ще ми помітили, що часто діти, коли читають біля собак, то однією рукою слідкують за текстом у книжці, а іншою – несвідомо зариваються у теплу і м'яку шерсть собаки – це їх заспокоює і розслаблює, швидкість читання збільшується, бо немає напруги, яка була на початку читання.

Зазвичай до занять із каністерапії залучають соціалізованих, доброзичливих і спокійних собак, які пройшли відповідну сертифікацію. Наші собаки Дорі і Лілу теж пройшли відповідну підготовку і перевірку. І варто сказати, що за весь період проведення занять у бібліотеці ми жодного разу не бачили і не чули, щоб хоч одна із собак розізлилася чи гавкнула на когось.

Такі зустрічі дітей із собаками – не просто заняття, де читають книги. У дуже теплій і дружній атмосфері малі читайлики долають страхи перед публічними виступами, розвивають емоційний інтелект, зміцнюють впевненість у собі. А присутність доброзичливих собак Дорі і Лілу створює розслаблене середовище, де діти читають абсолютно без примусу. Присутність чотирилапих поряд, тицяння мордочок тварин у розгорнуту книжку і вкладання лап на сторінки так подобаються дітям, що спонукають їх після прочитання певного уривку тексту казати: «Я хочу ще почитати!». Чи часто ми зараз можемо почути від дітей про їхнє «шалене» бажання читати? А на наших бібліотечних читацьких заняттях із терапевтичними собаками ця фраза звучить регулярно. І це дуже радує і надихає. Діти, аби посидіти довше поряд із собаками, готові читати по другому і навіть по третьому колу. Чули б їх у ці хвилини вчителі! Просто неперебране бажання читати і читати!

Заняття з собаками у бібліотеці проводить Ельвіра Попова – каністерапевт, корекційний педагог ГО НРЦ «Соняшник», голова громадської організації «Центр делікатної кінології «Каніс-клуб». Крім проведення власне самого читання книг із собаками, вона ознайомлює дітей з правилами поводження і спілкування з ними, розповідає про собачі «вподобання» (що їм подобається, а що – не дуже), про професією кінолога, приносить із собою цікаві розвивальні «собачі» завдання та ігри. Бібліотекарі у свою чергу на кожне заняття готують і оформлюють яскраву виставку дитячих книг про собак.

Проведення у бібліотеці занять із каністерапії висвітлювалося у сюжеті **«Дорі, Лілу і дитячі книжки: у Полтаві проводять терапевтичні заняття для дітей»** від 22 жовтня 2025 року на полтавському телеканалі «ІРТ».

Людмила МУЗИЧКО

завідувач
Центральної міської бібліотеки
для дітей ЦМБС для дітей
м. Одеси

МАЙСТЕРНЯ ТРАДИЦІЙ

Повномасштабне вторгнення росії на територію України збільшило інтерес населення до народних традицій та культури українців. Ми маємо давню самобутню культуру, традиційні прикраси, свої важливі символи, що були частково знищені, забуті чи асимільовані насадженою культурою «старшого брата». Дедалі більше на вулицях міст можна зустріти людей, вбраних у традиційний український одяг, доповнений силянками, намистами, герданами, кишеньками, фартушками тощо. А в оселях все частіше з'являється дідух, різдвяний «павук», розписи на стінах та інший декор, що поєднує народні традиції та сучасні тенденції.

Центральна міська бібліотека для дітей Централізованої міської бібліотечної системи для дітей м. Одеси у 2025 році мала досить успішний проєкт «Майстерня традицій», робота якого спрямовувалася на ознайомлення відвідувачів бібліотеки з історією походження та розвитком декоративного мистецтва, популяризацію української культури, відновлення та промоцію традиційного народного мистецтва серед дітей та підлітків. Свою роботу проєкт розпочав у лютому. За цей час відвідувачі бібліотеки познайомилися з одеськими митцями та мисткинями, які повертають до життя українську спадщину.

Так, у лютому ми розпочали зустрічі зі знайомства з народною лялькою. Інна Шипілова, майстриня та дослідниця, презентувала власну книгу-дослідження: «Народна лялька Одеської області». Пані Інна зробила неймовірне

етнографічне дослідження, де пояснила різницю між лялькою-мотанкою та народною лялькою, яку створювали для дітей на втіху. Здавалося б, така елементарна і проста річ, як лялька, має давню історію, традиції, притаманні певному регіону. Пані Інна подарувала Центральній бібліотеці свою книгу, а ще на згадку про захід у нас з'явилася маленька мешканка читальної зали: крихітна лялечка – справжній оберіг.

Напередодні Великодніх свят ми з читачами створювали писанки, допомагала та керувала процесом Антоніна Димова, завідувач відділу декоративно-прикладного мистецтва Одеського обласного центру української культури, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Діти та дорослі користувалися справжніми писачками (інструмент, що використовується для розпису писанок), воском. Наші читачі на мить стали чарівниками, кожний створив чудовий орнамент із задоволенням забрав вироби додому.

Відвідувачі Центральної бібліотеки неодноразово створювали унікальні гончарні вироби зі справжньої глини, проводив майстер-клас Олександр Гаркавченко – керівник студії художньої кераміки Міського палацу дитячої та юнацької творчості, лауреат обласної премії імені Р. Палецького, а також

Премії за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини. Справити враження простого це заняття може лише на перший погляд, адже робота з глиною потребує чималих зусиль і вправності. Глина – природний матеріал, що потребує певного уміння: щоб створити найменший предмет, глину потрібно розім'яти, розігріти, а ця справа вимагає посидючості та уваги від учасників. Пан Олександр майстерно спілкується з дітьми. На його заняттях аудиторія занурюється у казку гончарства. Олександр Іванович розповідає легенди про глину, важливість збереження традицій, заняття супроводжує грою на сопілці, що чарівним чином впливає на дітей. Після заходу всі замурзані глиною, але щасливі, бо кожний створив шедевр і отримав похвалу від майстра.

Доєдналася до наших зустрічей одеська мисткиня Ольга Хлівненко, яка розкрила секрети бісероплетіння. Пані Ольга під час заходу розповіла про те, як видатні корифеї української літератури Іван Франко та Леся Українка поєднували та фактично ввели в моду комбінування сучасного одягу початку XX століття з елементами етнічних прикрас.

Також пані Ольга відкрила цілий всесвіт, розповідаючи про створення різдвяного «павука», його символізм та значення для українців. Тут у пригоді стала книга Валентини Кирилової «Моя хата небом укрита».

Учасники проєкту декорували власні вироби і за допомогою вибійки (давній спосіб декорування тканин), таким чином були оздоблені футболки, шопери, серветки. А ще дізналися про традиційне оздоблення житла витинанками.

Тож підбиваючи підсумки проєкту «Майстерня традицій», можна говорити про його успішність. Адже він сприяв збільшенню кількості читачів, поверненню до українських традицій та поєднанню із сучасними тенденціями в декорі житла, стилізації сучасного одягу. Основною частиною зустрічей була презентація книг з історії того чи іншого виду мистецтва:

Література

Бебешко Л. Українська вишивка : мальовничі узори, мотиви, схеми крою / Л. Бебешко. — Харків : КСД, 2023. — 127 с. : іл., схеми.

Васіна З. Український літопис вбрання = Ukraian chronicle of Clothing = Украинская летопись одежды. Т. 1. : 11000 років до н. е. – XIII ст. н. е. : науково-художня реконструкція / З. Васіна. — Київ : Мистецтво, 2003. — 446 с. : іл.

Кирилова В. Моя хата небом укрита / В. Кирилова ; намалювала Ю. Ганик. — Київ : Моя книжкова полиця, 2024. — 155 с. : іл. — (Кольорові світи).

Морозенко М. Наші звичаї і традиції / М. Морозенко. — Київ : ІРІО, 2025. — 207 с. : іл.

Паславська Я. Унікальні українські речі, що подолали час : розповіді для дітей / Я. Паславська ; іл. Ю. Зінченко. — Харків : Видавнича група «Основа», 2024. — 79 с. : іл.

Проща В. Стрічка, каблучка, баламути й обручка / В. Проща ; намалювала Г. Єлизавета. — Київ : Моя книжкова полиця, 2024. — 103 с. : іл.

Соломенко О. Г. Писанки Українських Карпат / О. Г. Соломенко. — Ужгород : Карпати, 2004. — 240 с. : іл.

Шипілова І. Народні ляльки Одеської області / І. Шипілова. — Одеса : Освіта України, 2020. — 195 с. : іл., схеми.

Наталія ОНОФРІЙЧУК

завідувач
науково-методичного відділу
КЗ «Рівненська обласна бібліотека
для дітей» РОР

«МИ Є!» – ПРОЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

За роки російсько-української війни місто Рівне стало прихистком для тисяч внутрішньо переміщених сімей із дітьми, а також містом героїв, які віддали своє життя, здоров'я або свободу у боротьбі з ворогом. Чимало родин чекають з фронту своїх рідних, які продовжують боронити Україну. Матері, дружини, діти наших оборонців потребують підтримки словом і ділом.

Рівненська обласна бібліотека для дітей з 2022 року реалізує заходи, покликані допомогти вразливим категоріям користувачів пережити виклики воєнного часу. Одним із них став проєкт «Ми є!», що переміг в обласному Конкурсі мінігрантів бібліотечних ініціатив – 2025 Рівненського обласного відділення Української бібліотечної асоціації. Він спрямований на психологічну підтримку родин військовослужбовців, зокрема дружин і дітей, та мав завдання допомогти їм впоратися з емоційними викликами, переживаннями, подолати стресові ситуації, налагодити взаємодію в сім'ї. Протягом 7 тижнів в умовах комфортного дружнього простору бібліотеки відбулося 8 занять із практичними психологами з використанням методів арт- та бібліотерапії. Паралельно діти взяли участь у казкотерапевтичних заняттях та терапії м'якою іграшкою (Тедітерапії).

Ініціативу втілено на базі відділу обслуговування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку У реалізації поставлених завдань взяла участь психолог, бібліотекар Іванна Голуб, завідувач вищезгаданого відділу Ірина Ворон, а також запрошені психологи-

волонтери. Партнерами проєкту виступили ГО «Асоціація практичних психологів Рівненської області» та Рівненська міська організація Товариства Червоного Хреста України.

Реалізацію проєкту було розпочато з облаштування кімнати психоемоційного розвантаження. Для цього за кошти гранту придбано спеціальні меблі та використана наявна в бібліотеці і подарована меценатами відповідна терапевтична література, обладнання, іграшки.

Протягом червня-серпня проведено цикл занять для дорослих членів родин військовослужбовців за тематичними напрямами: надання емоційної підтримки; зниження рівня тривожності; підвищення рівня психологічної стійкості; знайомство зі способами безконфліктного спілкування та прийомами взаємопідтримки в родині; зміцнення сім'ї через спільне читання, гру і творчість.

Паралельно для дітлахів проходили заняття з використанням прийомів казкотерапії, арттерапії, терапії іграшковими ведмедиками.

Презентація проєкту відбулася 22 червня у форматі терапевтичного івенту «Я – жінка, дружина, мама. Я – чоловік, сім'янин, тато». У святковій атмосфері бібліотеки присутнім презентували програму та зміст заходів для дорослих та дітей у межах ініціативи.

Малюків зібрали на казкотерапевтичне заняття «Книга, яка мене розуміє». Малеча знайомилася з виданнями, що допомагають краще зрозуміти себе, подолати негативні емоції та знайти внутрішній спокій. Під час коментованого читання обговорювали емоції героїв, ділилися власними почуттями та створювали свої позитивні образи.

Дорослі у цей же час взяли участь у терапевтичному івенті з Іванною Голуб. Це була відкрита розмова, де кожен міг поділитися своїми переживаннями, надіями й мріями. А ще працювали з метафоричними асоціативними картками психолога Вікторії Назаревич. Учасники шукали ресурси, які хочеться зберегти «у своїх кишенях», і ділилися тим, що допомагає триматися в складні моменти.

Згодом для дорослих провели зустрічі і заняття на теми: «Емоції, які можуть допомогти», «Як зробити життя максимально комфортним для себе та оточуючих», «Слова, що лікують»; тренінги «Живу на повну: як пережити труднощі та негаразди», «Емпатія та резильєнтність – ключ до безконфліктного спілкування та психологічної стійкості».

Під час тренінгу для батьків «Живу на повну» обговорювали, як справлятися з життєвими викликами, відновлювати внутрішній

ресурс та зберігати баланс у щоденній турботі про дітей. Через практичні вправи учасники навчалися краще розуміти власні емоції, встановлювати межі та віднаходити точки опори у повсякденному житті.

Бібліотерапевтичний захід «Слова, що лікують» допоміг учасникам зрозуміти важливу роль слова, навчитися розпізнавати маніпуляції, а також виробити техніки саморегуляції та здорові сімейні звички. Була рефлексія, глибокі вправи, відвертість і пошук внутрішньої гармонії.

До програми роботи з малюками увійшли заняття з Тедітерапії: «Ведмедик і чарівні історії», «Лікарня для ведмедика», «Ведмедикова пошта», арттерапевтична зустріч «Малюнок, ліплення, читання». Під час бібліотерапевтичного релаксу «Книжковий ресурсний наплічник» діти разом із психологом відкривали для себе особливий набір ресурсів – образи ведмедиків із улюблених книжок, які стали символами підтримки, сили та дружби. Кожна дитина обирала свого пухнастого супутника – ніби маленький наплічник із добрими історіями, які можна брати з собою у повсякденне життя. Разом вони читали, фантазували, ділилися емоціями, а наприкінці творчо розмальовували тематичні малюнки та ліпили казкових героїв із пластиліну. Веселі руханки й інтерактивні ігри допомогли дітям навчитися використовувати цей «ресурсний наплічник» для підтримки гарного настрою, розвитку уваги та емоційної стійкості.

Під час заняття з Тедітерапії «Ведмедикова пошта» малюки знайомилися з історією про ведмедика Упанчика, героя книги Оксани Грицюти, писали йому листи про свої емоції, отримували відповіді-розмальовки, гралися, творили, мріяли.

Арттерапевтична зустріч «Малюнок, ліплення, читання» занурила дітлахів в атмосферу творчості. Спочатку познайомилися з книгою «Казочки про єдиноріжку Лілу» Лілу Масе, зворушливою історією про пошук себе, індивідуальність і прийняття. А далі – творчість у дії. Малювали єдинорога повітряним пластиліном, розмальовували пальчиками та просто насолоджувалися процесом.

Завершальним акордом проєкту стало спільне сімейне заняття «Літературна терапія для сім'ї: читаємо разом», проведене з метою зміцнення сімейних зв'язків через спільне читання та обговорення. На учасників чекала цікава гра «Вибір: лабораторія емпатії та відповідальності» від психологів Центру Життєстійкості Біловодської ТГ, творча артмайстерка, інтерактивні ігри для дітей і дорослих, тепла атмосфера, дружнє спілкування і подарунки для всіх учасників.

Хід проєкту систематично висвітлювався на сторінках бібліотеки у соціальних мережах. Досвідом його реалізації бібліотека охоче ділиться з бібліотекарями Рівненщини та колегами з інших областей України.

Після реалізації запланованих заходів робота в кімнаті психоемоційного розвантаження не зупинилася. Сюди приходять діти з мамами, педагогами і самостійно. Беруть участь в арттерапевтичних майстерках та казкотерапевтичних читаннях. Дорослі послуговуються літературою психологічної тематики.

В умовах воєнного стану, коли люди, зокрема діти, часто перебувають в умовах стресу, Рівненська обласна бібліотека для дітей стала важливим центром емоційної підтримки та психологічного відновлення. У зоні уваги працівників книгозбірні перебувають різні категорії користувачів, першочергово – найбільш вразливі. І колектив бібліотеки докладає максимум зусиль для того, аби вони почувалися захищеними, розвивалися, навчалися і відпочивали, не зважаючи на реалії сьогодення. Цьому сприяє досвід, отриманий нами під час втілення в життя проєкту «Ми є!».

КНЯЗЬ КНИГИ І СВІТЛА

У 2026 році в Україні на державному рівні відзначають 500-річчя від дня народження князя Василя-Костянтина Острозького (1526-1608), відомого українського державного, воєнного і культурного діяча часів Великого князівства Литовського і Речі Посполитої, мецената і просвітителя – засновника Острозької академії, покровителя Православної Церкви.

Основні заходи з вшанування князя Василя-Костянтина Острозького проходять на Рівненщині, зокрема в Рівному, Острозі та Дубні. Серед них книжкові виставки, марафони, музейні акції, мистецькі проєкти, наукові та просвітницькі зустрічі, інтерактивні заходи для дітей і молоді. Державні, освітні, культурні установи області об'єднують свої зусилля, аби в нелегкий для нашої держави час нагадати про роль видатного українця, який боронив рідний край від ворогів та об'єднував українські землі через освіту і книгодрукування.

Рівненська обласна бібліотека для дітей розробила цикл заходів із нагоди ювілею князя Острозького, дбаючи про доступність інформації для дитячого сприйняття та цікаві форми її подачі. Оскільки 2 лютого офіційно вважається датою народження князя, саме цього дня в бібліотеці стартував Княжий марафон. Розпочався він інтерактивною дискусією «Василь-Костянтин Острозький – ключова постать українського Відродження», що пройшла у форматі онлайн-зустрічі зі студентами Рівненського вищого професійного училища № 1, з якими у книгозбірні останнім часом зав'язалася тісна співпраця.

Для учасників заходу цікаво було дізнатися, що ймовірним місцем народження князя історики вважають місто Дубно. Про це залишив згадки «Острозький літописець». Відтак князь перетворив його на одну з найміцніших столиць свого князівства. Названий при народженні Василем, з 1570-х він став уживати «князівське» ім'я Костянтин на честь свого батька, тому в літературі фігурує під подвійним ім'ям – Василь-Костянтин. Він був молодшим сином великого гетьмана литовського, князя Костянтина Івановича Острозького, прославленого полководця, переможця битви під Оршею (1514).

Студенти, учасники онлайн-діалогу висловили свою думку щодо значення Острозької Біблії – унікальної пам'ятки української культури та ролі освіти у формуванні національної свідомості. Відомо, що молодий князь Острозький отримав добру освіту вдома, навчаючись із приватними вчителями. В освітню подорож за кордон, як це робили діти тогочасних магнатів, він не виїздив. Отож учасники дискусії мали змогу замислитися над тим, як освіта дає основу для формування особистості, здатної впливати на хід історії й визначати майбутнє країни.

На пошуки Ключів Мудрості князя Василя-Костянтина Острозького вирушили діти – учасники квест-гри «Тайничок князя Острозького», яка відбулася у відділі обслуговування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Ключі були заховані на різних локаціях бібліотеки. Під час квесту учні черпали нові знання з життя відомого князя, адже кожен ключ був захований серед відповідних книг.

Зокрема, неабияке здивування у дітей викликало питання, чому цього володаря називали «некоронованим королем Русі» і вважали одним із найбагатших магнатів не лише в українських землях, а й у Європі. А відповідь така – на кінець XVI століття йому належало 80 містечок і 2760 сіл на території історичної Волині (переважно землі сучасних Рівненської, Хмельницької та Тернопільської областей), Київщини, Брацлавщини, Галичини, сучасної Польщі. Його річний прибуток сягав 10 млн злотих. Він утримував постійне військо чисельністю 15-20 тисяч осіб, чого не міг собі дозволити жоден тогочасний європейський володар.

Одне з питань квесту торкалося теми Острозької друкарні, яку відомий Іван Федорович у 1577 році відкрив в Острозі з ініціативи і на кошти князя Василя-Костянтина. Діти відшукали ключ мудрості, який сповістив їм, що в друкарні загалом було надруковано 28 книг. Найвідоміші – Буквар та Острозька Біблія (1581 р.). Острозька Біблія – перше повне видання Біблії (як Нового, так і Старого Завіту) церковнослов'янською мовою на 628 аркушах. Свого часу вона відіграла важливу роль у боротьбі проти наступу католицької церкви на православ'я. Фахівці вважають, що Острозька Біблія надрукована у безпрецедентно великій, як на свій час, кількості примірників: 1500-2000. На сьогодні відомо про понад 350 збережених примірників видання. Цю видатну пам'ятку друкарського мистецтва нині можна побачити в Острозькому музеї книги та книгодрукування.

Учасникам квесту цікаво було складати пазл із зображенням Острозького замку. Вони вправлялися у спритності та перевіряли свою пам'ять. Проте учні були здивовані, дізнавшись, що коштом князя було засновано й побудовано чимало міст і замків, передусім на південно-східній Волині та Київщині. Наприклад, його стараннями були збудовані замки на межі з Диким полем – у Білій Церкві, Переяславі, Богуславі. Сам же князь неодноразово рятував Київ від татарських наїздів. Так, у 1578 р. він виплатив татарам 3000 дукатів, щоб вони не грабували місто. Як Київській воєвода В.-К. Острозький зробив багато для відродження Київської землі і безпосередньо Києва, які у XVI ст. були відкриті для татар-

ських нападів і лежали в руїнах.

Кожна станція квесту відкривала школярам нову сторінку історії та дарувала частинку ключа. А у фіналі всі разом склали слово «Мудрість» і відкрили символічну скарбницю знань. Діти переконалися, що саме завдяки мудрості Василя-Костянтина Острозького в древньому Острозі з'явилася перша у Східній Європі вища школа – Острозька слов'яно-греко-латинська академія, яка проіснувала близько 60-ти років. З її стін вийшло чимало видатних культурних діячів, які були письменниками, вчителями, вченими, священнослужителями. Вихованці Острозької академії стояли біля витоків школи Київського братства й Києво-Могилянської академії. Випускник цієї академії, Мелетій Смотрицький, створив граматику старослов'янської мови, яка справила значний вплив на розвиток філологічної науки як в Україні, так і за її межами.

Квест «Тайничок князя Острозького» поєднав історію, гру та командну роботу, подарувавши дітям яскраві емоції та нові знання про видатну постать нашого краю. Змістовним візуальним доповненням до відзначення ювілею стала книжкова інсталяція «Фортеця, де живуть історії» у відділі обслуговування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Увагу маленьких користувачів привертає замок, створений з книг, а отже щоразу у малюків зав'язується розмова з бібліотекарем про українську історію, Василя-Костянтина, княжу добу.

Аби надати більше цікавої інформації про князя-ювіляра у відділі обслуговування дітей середнього та старшого шкільного віку представлено книжкову виставку «Василь-Костянтин Острозький: князь, що творив історію». На полицях – історичні дослідження, науково-популярні видання та ілюстровані книги, що допомагають краще зрозуміти масштаб непересічної особистості. З видань, зокрема, можна дізнатися про політичну та військову діяльність В.-К. Острозького. Адже відомо, що військову службу Василь Острозький розпочав у 18-річному віці (1543), загартовуючись у битвах із татарами, а політичну кар'єру – у 1550 році, коли став володимирським старостою і маршалком волинським. Поступово князь зосередив у своїх руках значну владу: керував шляхетськими з'їздами (сеймиками) на Волині, очолював шляхетське ополчення. У 1559 році від великого князя литовського і короля польського Сигізмунда Августа отримав привілей на посаду київського воєводи і перебував на ній півстоліття до самої смерті.

Фактично В.-К.Острозький в господарському, політичному, культурному та церковному планах творив незалежну державну структуру. І хоча він визнавав зверхність над

собою короля Речі Посполитої, проте поводився незалежно. Навіть у листах писав «Ми, Костянтин, з Божої ласки князь на Волині». Так у той час іменували себе суверенні правителі.

З нагоди ювілею В.-К. Острозького Рівненська обласна бібліотека для дітей пропонує своїм користувачам скористатися власними електронними ресурсами. На корпоративному сайті дитячих бібліотек Рівненщини «Бібліоігротека» розміщено інтерактивне завдання для дітей, присвячене Острозькому Букварю – першому виданню Острозької друкарні Івана Федоровича. А працівники відділу масової роботи та естетичного виховання бібліотеки підготували мультимедійну презентацію «Василь-Костянтин Острозький – захисник України, меценат великої ідеї», яку презентували для учнів Рівненського ліцею №1 під час краєзнавчого заходу в межах Княжого марафону.

Ще більше документів про життя та багатогранну діяльність В.-К. Острозького пропонує читачам старшого шкільного віку біобібліографічний нарис «Князь книги і світла», підготовлений провідним бібліографом Рівненської обласної бібліотеки для дітей Зінаїдою Мартинюк. У біографічній частині нарису можна прочитати, що Василь-Костянтин продовжив стійку сімейну традицію князів Острозьких як поборників і меценатів Православної церкви. Князь чимало уваги приділяв розбудові церковних структур, був фундатором будівництва численних монастирів. Навіть виношував амбітний план створення патріархату на українських землях, якому, на жаль, не судилося бути реалізованим.

Біобібліографічний нарис «Князь книги і світла» містить розділи: «Література про Василя-Костянтина Острозького»; «Публікації про В.-К. Острозького в періодичних виданнях»; «Образ В.-К. Острозького в художній літературі»; «Електронні ресурси», а також іменний покажчик. Матеріал розміщено на сайті інформаційно-бібліографічного відділу Рівненської обласної бібліотеки для дітей.

Ювілейний рік триває, попереду ще багато цікавих заходів, під час яких сучасним українцям, як сказав професор Острозької академії, доктор філософських наук Петро Кралюк: «варто уважніше придивитися до політичної, військової, дипломатичної, господарської, культурної, церковної діяльності Василя-Костянтина Острозького. Власне, це потрібно не йому. Це потрібно нам».

Юлія ОСАДЧА

провідний бібліотекар
КЗ Київської обласної ради
«Київська обласна бібліотека
для дітей»

«ХТО Ж ТИ ТАКА? Я – МАВКА ЛІСОВА...»

до 105-річчя драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня»

Леся Українка… Здається, ні про кого з класиків, за винятком хіба що Шевченка, не знаємо стільки, як про неї: вірші завчені напам'ять ще зі шкільної лави, п'єси не сходять зі сцен театрів, основні віхи біографії не відомі лише лінивому, але усе ж таки легкий серпанок таємниці окутує її не бронзову, а живу постать...

«Хто ж ти така? Я – Мавка лісова…»[1].

Чиста і незаймана, вона дивиться на нас зі свого першого фото… «Маленька українонька, яка ще не написала навіть «Надії» й тим паче іще не наділена літературним іменням, яке згодом прославить її у віках... Національне вбрання (вказівка на Місію?), босі ноги (знак смирення й готовності служити Господові), спрямований у далечінь чистий і строгий погляд із відблиском недитячої, якоїсь надсвітової скорботи... Після того безневинні грабельки починають сприйматися як прообраз майбутнього хресного шляху...»[2].

«Що ж мені суджено – щастя чи мука?».

Слабкі особистості підкоряються обставинам. («…Смутно, що не можеш ти своїм життям до себе дорівнятися…»)

Сильні – ідуть проти:

«Для тебе щастя – тінь, ти нежива…

— Ні! Я жива! Я буду вічно жити! Я в серці маю те, що не вмирає…».

Із самого народження у Лесі (Лариси-Лосі-Зеєчки) усе складається так, щоб розкритися найповніше – завдяки і власній обдарованості, і тим умовам, у яких вона виховувалася, насамперед у свободі від шкільної системи… Проте з дитинства гартується зовсім не дівоча, а мужня натура (неначе передбачає своє нелегке майбутнє). Замість бавитися із ляльками і уявляти себе принцесою, вона разом із братом Михайлом грається у Робінзона і П'ятницю, у юнака та вілу-посестру. Рішуче заперечуючи поширену в її часи думку про те, що дівчата не здатні до наук, у чотири роки читає першу книгу «Розмова про земні сили». Сильна натура вже тоді стає лідером – у дворі Луцького замку збирається таємниче дитяче товариство: із присягою, паролем та дев'ятилітньою Жанною д'Арк на чолі… Дівчата лякливі? Леся йде вночі до лісу – шукати Мавку…

Ця ніч залишиться у пам'яті назавжди: «В лісі поночіє, але темрява не густа, а прозора, як буває перед сходом місяця... Покрай лісу таємничо біліють стовбури осик та беріз. Весняний вітер нетерпляче зітхає, оббігаючи узлісся та розвіваючи гілля плакучій березі. Туман на озері білими хвилями прибиває до чорних хащів; очерет перешіптується з осокою, сховавшись у млі»…

Леся – скорочений варіант від Олександри або Лариси, проте у вчених-лінгвістів існує версія про слов'янське походження імені. Поширене серед поляків, українців і білорусів (лісових народів, хай навіть і частково, як українці) воно вважається спорідненим імені Лесана й утворено від слова «ліс». Якщо це так, то сама доля веліла Лесі Українці написати «Лісову пісню».

«Я думав, дерево німе, та й годі. – Німого в лісі в нас нема нічого…».

У сонячному Кутаїсі їй до болю захотілося лісового затишку і прохолоди, шуму сосен і беріз, веселого дзюрчання струмка і нехитрої мелодії сопілки, на якій награвав Лукаш – племінник дядька Лева із Колодяжного… Чи то пак Нечімного? «Згадала наші ліси і затужила за ними…»[3]. На одному подиху – за три тижні! – майже начисто були написані три дії із прологом… Дещо спіткнулася на жанрі. Драма-казка? Щось кострубате… Драма-фантазія? Не те… Нарешті знайшлося: драма-феєрія…

Можна навіть не сумніватися, що освічена авторка «Лісової пісні» була добре знайома зі своїми літературними європейськими попередниками: «Затонулим дзвоном» Герхарта Гауптмана, «Русалонькою» Андерсена. Її Мавка, як і героїня датського казкаря, також проходить випробування самовідданим коханням серед людей – і в результаті здобуває безсмертя… «Ти душу дав мені, як гострий ніж дає вербовій тихій гілці голос…». Хто читав казку Андерсена (а не дивився діснеєвський мультфільм), то добре знає, що традиційний казковий хеппі-енд у ній навіть і не ночував. А у «Лісовій пісні»? Придивимося ближче – тобто прочитаємо уважніше…

Вже з перших епізодів бачимо, що світ лісових і водяних духів не тільки перебуває у складних стосунках зі світом людей (як приклад, Потерчата – нехрещені, втоплені матір'ю діти), а й сам далекий від гармонії. Це яскраво демонструє свавільність Того, що греблі рве, невірна натура Русалки, деспотизм Водяника… Готовий спалити будь-кого вогнем пристрасті Перелесник, тремтить за свою недовговічну красу Русалка Польова, і всі бояться Того, що в скалі сидить… Добросердність та привітність бачимо хіба що у Лісовика, недарма саме з ним у дядька Лева – найкращого представника роду людського у творі, про якого можна сказати «цілісна натура» – найкращі стосунки… Чи можуть вони перейти на вищий ступінь у людського Лукаша та лісової Мавки? Виявляється, що ні. Ворожі сили чатують на них навіть у ту чарівну ніч, коли «солов'ї весільним співом дзвонять» (Русалка, яка ненавидить людей, намагається руками Потерчат втопити Лукаша у болоті), що вже казати, коли на сцену виступають приземлена аж до ницості мати, яка чомусь має усі права на Лукаша («Чого їй треба? І яке їй діло?»), лукава, «як видра», Килина… Навіть дядько Лев, який певен, що «треба тільки Слово знати, то й в лісовичку може уступити душа така саміська, як і наша», і той відступає перед грубістю їх натур: цього слова він не знає…

Його знаходить Мавка. Розгніваний Лісовик перетворює Лукаша на вовкулаку – і що чує від доньки? «В серці знайшла я теє слово чарівне, що й озвірілих в люди повертає…».

[1] Цитати за посиланням: Українка Л. Лісова пісня / Л. Українка // Укр Ліб: Бібліотека Української Літератури. — Електронні дані. — Режим доступу: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=508. — Дата звернення: 02.12.2025.

[2] Ольшевський І. Леся Українка: містика імені й долі / І. Ольшевський // Мислене древо. — Режим доступу: https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/O/OlshevskyIgor/LesjaUkrainka/5.html. — Дата звернення: 02.12.2025.

І поверненому майже із того світу, прощеному Лукашеві відкриваються – нехай і перед смертю – істини вищого порядку... Недарма матері і дружині він видається божевільним, блаженим, не від світу цього... «Чого стоїш, рятуй своє добро!» – «Добро! А може, там згорить і лихо?». Килині відповідає «із дивним сміхом»: «Я, жінко, бачу те, що ти не бачиш... Тепер я мудрий став...». До Мавки звертається, наче виймаючи серце із грудей: «Живи моєю кров'ю! Так і треба... Бо я тебе занапастив»...

Як Русалонька у Андерсена здобуває безсмертну душу, так і Мавка гине тілесно («О, не журися за тіло...»), і відроджується: «стане початком тоді мій кінець...». Дивовижно, але у цій густо населеній язичницькими персонажами драмі, виявляється воістину християнський зміст!

Адже, за словами апостола Павла у перекладі Лесі Українки, «любов довго терпить, милосердя має, любов не заздрить, любов не пишається, не гордує, не буяє, не допоминається свого, не роздражнюється, не мислить зла, не радіє з неправди, а радіє з правди; вона все любить, всьому віри діймає, на все вповає, все терпить...»[4].

Хто ж ти, Лесю? «Одержима» Маріам? Чи лісова дівчина Мавка? Таке питання («хто ж ти така?») прозвучало і в тій, і в іншій драмі? Ти ж ніколи не бунтувала лише з самого принципу, а несла у собі цілий світ краси і гармонії, – інакше не було б «Лісової пісні». Не було б Мавки з очима, які постійно змінюють свій колір, у своїй красі любові та всепрощенні... «А чом у тебе очі не зелені? Та ні, тепер зелені, а були, як небо сині...».

Кажуть, в останні роки життя у Лесі Українки очі також набули небесно-блакитного кольору...

СКІЛЬКИ РОКІВ ТОМУ СОЄРУ?

150 років роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»

Тому Соєру – аж півтораста років? Невже? Здається, що цей хлопчик з американського провінційного містечка середини позаминулого століття існував завжди… Скільки йому було років насправді (чи пак, у книжці), ніхто не може сказати. Зумисно чи випадково, але Марк Твен не прохопився ніде ані словом. Хоча не ховався з тим, що… «більшість пригод, описаних у цій книжці, сталися насправді: декотрі – зі мною самим, інші – з моїми шкільними товаришами. Гека Фінна змальовано з життя, Тома Соєра також, але він… поєднує в собі риси вдачі трьох хлопців, яких я знав»[5].

[3] Листи Лесі Українки.1912 р. // Леся Українка : енциклопедія життя та творчості. — Режим доступу: https://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp/1912/19120102.html#Line3. — Дата звернення: 02.12.2025.

[4] Лист апостола Павла до корінфян / пер. Л. Українки // Леся Українка : енциклопедія життя та творчості. — Режим доступу: https://www.l-ukrainka.name/uk/Transl/PaulCorinth.html. — Дата звернення: 02.12.2025. Дзюба 13.03.2026

[5] Цитати з роману за посиланням: Твен М. Пригоди Тома Соєра / М. Твен // Укр Ліб. — Електронні дані. — Режим доступу: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=17. — Назва з екрану. — Дата звернення: 14.12.2025.

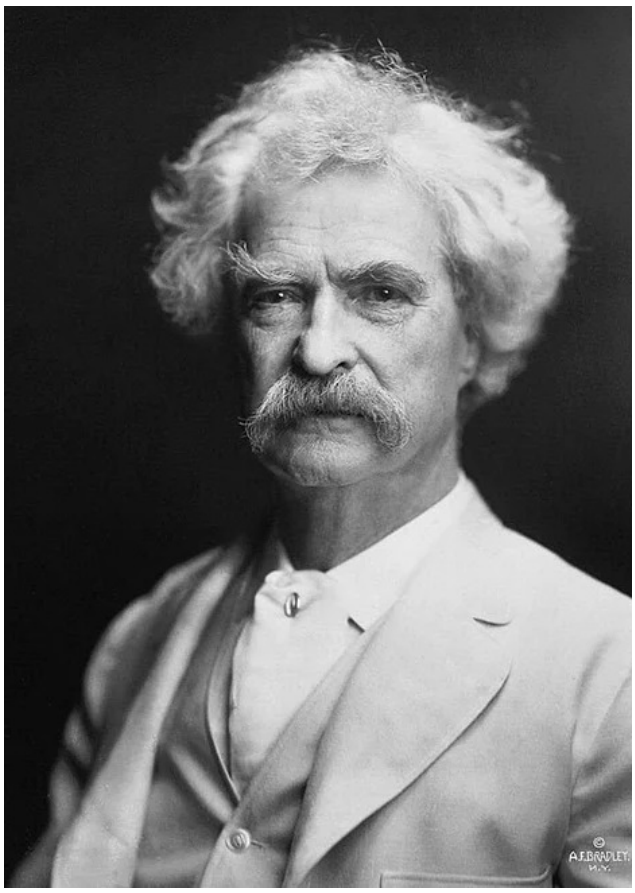

У пам'яті його матері – Джеймс Клеменс, не менш суворої і принципової, аніж тітка Поллі, – збереглися усі витівки, за які Сем часто-густо отримував по голові наперстком. І розбита цукорниця, і зашитий крадькома комірець, щоб не здогадалися про купання, і кіт, якого він напував ліками, і нескінченні бійки із молодшим братом Генрі, який усе розповідав дорослим. Але першим поштовхом до задуму книги про дитинство стали посібники для недільної школи – її Марк Твен не терпів так само, як і Том. Ну що може бути цікавого в історіях, написаних за всіма канонами жанру: гарним діточкам – цукерочка, а поганим – різочка. Роздратований Марк Твен написав «Оповідання про гарного хлопчика» і «Оповідання про поганого хлопчика», де шибайголова добивався успіху, а зразковий у всіх сенсах хлопчик опинявся у незручних ситуаціях. Перший крок до «Пригод Тома Соєра» було зроблено…

Спочатку виник задум написати п'єсу – пригоди, пережиті у дитинстві смішні, напружені і драматичні просилися на сцену. Але дуже скоро виявилося, що у межах драматичного жанру їм затісно, та й неможливо при цьому прослідкувати за дитячими думками і почуттями. Відголосом так і не написаної комедії залишився той самий знаменитий початок:

«– Томе!

Ніякої відповіді.

– Томе!

Ніякої відповіді.

– І де дівся цей хлопець, хотіла б я знати… Томе!»

А Том Соєр існував насправді! Під таким іменем знали дорослого приятеля Семюеля Клеменса, рятувальника і пожежника, справжнього героя (Літературний Том, без сумніву, пишався би таким тезкою!). Рідні і друзі письменника також легко вгадували прототипів роману. Що характери тітки Поллі і Сіда були списані з матері і молодшого брата, про це вже було сказано. Лаура Хопкінс, перше кохання дванадцятирічного Сема, з якою він і досі листувався, отримала ім'я Беккі Тетчер. («Любий Сем, твій герой був сміливішим, аніж ти… не пригадую, щоб ми з тобою цілувалися»). Найкращий друг дитинства, безпритульник Том Блекеншип, вільному життю якого він так заздрив, під іменем Гекльберрі Фінна став героєм аж двох романів. Існував насправді індіанець Джо, якому автор не змінив ні імені, ні доволі-таки страшної зовнішності, хоча й таких кривавих злочинів, як у романі, на його совісті не було… Був на знаменитій Міссісіпі і невеличкий безлюдний острівець, де герої «Тома Соєра» гралися у піратів. А рідне містечко Ганнібал отримало пишну назву Санкт-Петербурга. Невідомо, із якої причини, бо американські читачі заплутувалися – у Сполучених Штатах існує аж три міста з такою назвою, але жодне з них не знаходиться на великій американській річці.

Перша частина книги була написана на одному подиху влітку 1872 року (іноді по 50 сторінок у день), ще б пак – натхнення живили власні спогади, а коли вони майже вичерпалися, Марк Твен мало не впав у відчай – було таке відчуття, що Том образився на нього! І хоча основні сюжетні лінії (закоханість у Беккі, шкільні пригоди, втеча на острів, вбивство на цвинтарі) дійшли до логічного кінця, не покидало відчуття, що це ще не фінал… Знехотя відклав рукопис у бік, доки одного прекрасного дня не склалася сама собою фраза: «В житті кожного нормального хлопчика настає пора, коли він зазнає непереможного бажання копати землю, щоб знайти сховані скарби». Еврика! І події знову закрутилися, ніби коліщатка у годиннику – у 1875 році у пригодах Тома Соєра була поставлена крапка. «Коли пишеш роман про дорослих, то знаєш точно, де зупинитися: на весіллі; коли пишеш про дітей, став останню крапку, де тобі буде зручніше». Отак була написана книга, яку вже півтораста років із насолодою ковтають і діти, і дорослі.

«Ні дня без пригод» і «Усе, що завгодно, за хвилину слави!» – ось життєве кредо Тома Соєра. (Якби познайомити його з нашими Явою та Павлушею – догори дригом стали би не лише Васюківка і американський Санкт-Петербург, а й два континенти водночас!). Немає пригод? Вигадаємо, адже прочитані книжки про розбійників і піратів вимагають якнайшвидшого втілення у життя, а

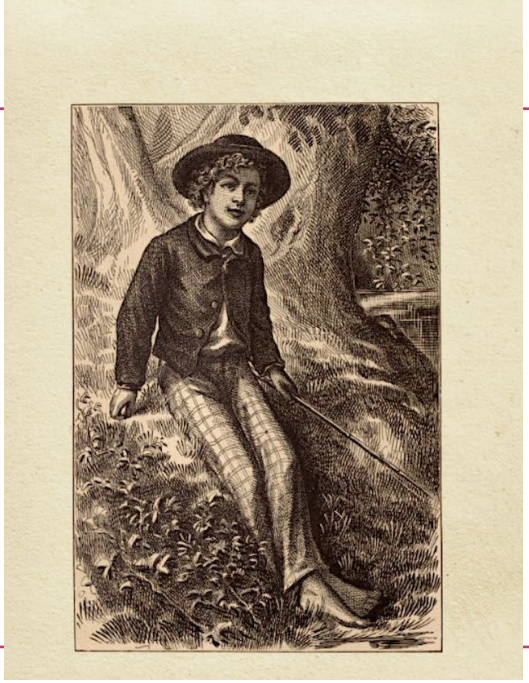

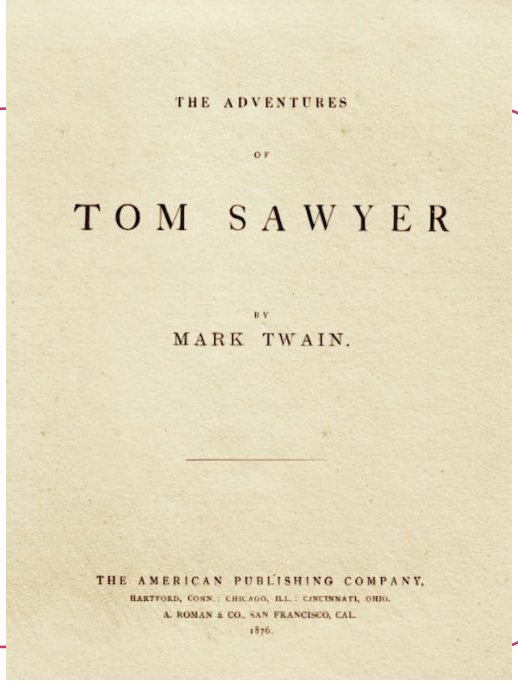

про наслідки доволі жорстоких ігор (воскреснути на власному похованні – круто!) до певного часу не замислюєшся. Цей шибеник може будь-кого довести до інфаркту, але, незважаючи ні на що, йому давно не потрібні адвокати: вроджене дитяче благородство з надлишком перекриває суто дитячі недоліки, головне, що він не здатний на боягузтво і підлість: перемагаючи страх перед убивцею, захищає на суді невинного Мафа Поттера, йде під різки замість Беккі, не тільки розділяє із другом скарб, а й не забуває його у щасливу хвилину («Тітонька Поллі, так не годиться! Треба, щоб і Геку хтось зрадів!»), не розгублюється у страшній печерній темряві… Кмітливості Тому також не займати, про що свідчить знаменита сцена із пофарбуванням паркану. Але хто спробував зазирнути йому в душу?

Цей бешкетник – круглий сирота. Він над цим навіть не замислюється, і тільки одного разу приятель Джо нетактовно нагадає: «До матусі захотів!» – «І ти б захотів, але в тебе її немає!». Але… що є, те є. І тітка Поллі, як би вона його не любила, – усе-таки не мама. І, можливо, пристрасне бажання слави – своєрідна компенсація сирітства, підсвідома спроба затулити порожнечу у душі… Пропускаючи повз вуха нотації, він дорослішає, стикаючись із наслідками своїх витівок. Не встиг ще насолодитися вільним життям на острові Джексона, як вже відчуває – щось тут не те. Совість мучить щодо вкраденої шинки, а ще більше – за ті страждання, які вони завдали рідним… І вже сам бачиш жорстокість забави, коли розгублено кажеш: «Я не подумав…», а це, як відчуваєш, звучить дуже непереконливо… Але все-таки який по-справжньому зворушливий (не рожево-сентиментальний) момент істини, коли вони з тіткою Поллі водночас відчувають, як сильно люблять одне одного: вона – цього шибеника, він – виховательку-зануду із різкою…

«– Я хотів сказати вам, щоб ви не турбувалися… що ми не потонули.

– Я віддала б усе на світі, щоб повірити тобі… Коли б це було так, я б навіть не шкодувала про те, що ти втік і вчинив стільки лиха. Але я не можу цьому повірити. Чому ж тоді ти не сказав мені, дитинко?

– Бачите, тітонько, коли ви почали говорити про панахиду, мені спало на думку, як буде гарно залізти в церкву і сховатися на хорах… Я так шкодую тепер, що ви не прокинулись, коли я поцілував вас, дуже шкодую – слово честі!

Суворий вираз обличчя тітки пом□якшав, і в очах її раптом засвітилася ніжність.

– А ти справді поцілував мене, Томе?

– Авжеж поцілував.

– Ти певний цього, Томе?

– Звичайно, певний, тітонько.

– А чому ти мене поцілував, Томе?

– Тому, що я дуже люблю, і ви стогнали уві сні, і мені було вас так шкода».

І навіть печера, де вони заблукали разом із Беккі, стає символом переходу від дитинства до дорослого життя – щоб вибратися на білий світ, потрібна не лише кмітливість і хоробрість, а й неабияка сила духу і відповідальність. Недарма і знайдений омріяний скарб – нагорода за справжній подвиг.

Що ще додати? Те, що своїм романом Марк Твен не лише захистив «поганих хлопчиків», а й проклав їм дорогу у літературу, і забезпечив довічну читацьку любов. Те, що книги про дорослого Тома і Гека не мали й третини успіху першої книги, а сумна історія їх старості так і не була написана. Але повернемося до питання, скільки ж років Тому?

Визначити неможливо, бо він сьогодні веде себе як вередливий малюк, завтра бачить світ у чорно-білих фарбах підліткового віку, післязавтра здатний на цілком дорослий вчинок… Типовий «важкий» підліток? Певно, що так, адже підлітковий вік – це своєрідна гойдалка між дитинством і дорослістю. А може, геніальна письменницька інтуїція передбачила те, як змістяться у наш час вікові норми?

Тетяна ПЕРВАК

головний бібліотекар
відділу обслуговування дітей,
юнацтва та організаторів
дитячого читання
Національної бібліотеки України
для дітей

МИРОН МИХАЙЛОВИЧ КОРДУБА

150 років від дня народження (02.03.1876 – 02.05.1947)

У 2026 році виповнюється 150 років від дня народження українського історика, державника, публіциста, редактора, письменника, доктора філософії, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка Мирона Михайловича Кордуби (псевдоніми та криптоніми – К. М. К., Кор. М., (ОО), Буковинець, Норим К., Омікрон, Фуфі та ін.).

Народився Мирон 2 березня 1876 року в селі Острів на Тернопільщині. Батько, Михайло Кордуба, з отриманням приходу в селі Сушно на Львівщині активно займався громадою, був ініціатором заснування і першим головою читальні «Просвіта», у 1918 році брав участь у створенні в районі влади ЗУНР. Мати, Емілія Любович, була донькою священника і походила з давнього українського роду. У родині виховували п'ятьох дітей – двох синів і трьох доньок, Мирон був найстаршим. Батьки намагалися сформувати в дітях повагу до освіти, книги й інтелектуальної праці, що стало підґрунтям для майбутньої наукової та освітньої діяльності старшого сина.

Навчався хлопчик спочатку в сільській початковій школі, згодом у Тернопільській (першій) класичній гімназії. Продовжив навчання у Львівській академічній гімназії (7-8 класи), де брав активну участь у науково-літературному гуртку «Праця».

Після закінчення гімназії зарахований на філософський факультет Львівського університету, де і навчався з 1893 по 1895 роки. Студентом Мирон Кордуба часто відвідував лекції Михайла Грушевського, який викладав в університеті історію. Саме у Львові почали формуватися його перші наукові інтереси, зацікавленість історичною географією, топографією та топономастикою. За сприяння професора Грушевського юнак підготував та опублікував 37 рецензій і оглядів історико-географічного змісту.

Перший літературний твір Мирона Кордуби – оповідання «Виправа на золоте руно» – опубліковано у 1895 році на сторінках «Неділі» – літературного додатку до чернівецького часопису «Буковина». Зі своїми літературними творами на тему життя селян та інтелігенції письменник брав участь у літературному конкурсі, який проводив літературно-науковий та громадсько-культурний двотижневик «Зоря» (Львів). У літературно-критичному надбанні Мирона Михайловича є рецензії на історичні повісті Осипа Маковея «Ярошенко» (1906), Осипа Назарука «Князь Ярослав Осмомисл» та літературознавчу працю Богдана Лепкого «Начерк історії української літератури» (1909). Упродовж життя Мирон Кордуба займався публіцистикою та редакторською справою, хоча письменником не склалося бути. Про белетристичні твори Кордуби схвально відгукувався Іван Франко.

У студентські роки Мирон почав займатися й самостійними науковими дослідженнями. У 1896 році він зробив доповідь на засіданні історико-філософської секції Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), а для бібліографічного відділу «Записок НТШ» подав шість відгуків на праці російських, польських та австрійських вчених. Для відділу «Наукова хроніка» Кордуба анонсував 15 німецькомовних етнографічних розвідок Р.Ф. Кайндля, присвячених гуцулам, галицьким і буковинським русинам та липованам.

Юнак навчався у Віденському університеті, відвідував курс політичної та світової історії Макса Відінгера (австрійський історик, викладач). Підготував і захистив дисертацію на тему «Суспільні верстви та політичні партії в Галицькому князівстві другої половини XIII ст.» і 18 квітня 1898 року здобув наукову ступінь доктора філософії.

У 1897 році молодий учений був обраний президентом відомого академічного товариства «Січ», яке відіграло важливу роль у розвитку історії Західної України. У цей час він працював бібліографом у бібліотеці Віденського університету, здійснював багато досліджень у віденському архіві.

Мирон Кордуба планував триваліше перебування у Відні з можливістю спеціалізуватися в історичній науці, але через матеріально-фінансові труднощі у 1900 році повернувся в Україну у місто Чернівці. Там Кордуба поєднував викладацьку діяльність з активною участю в культурно-науковому житті. Спочатку працював суплентом (помічником вчителя), а потім учителем у Другій державній гімназії, де викладав світову історію, мови та географію. Брав участь у заснуванні у місті Українського історичного товариства, до якого увійшли викладачі та студенти Чернівецького університету. Рецензував праці Івана Франка, друкував власні дослідження з топоніміки, етнографії та історії Буковини. Мирон не лише навчав історії та географії, а й формував у своїх слухачів навички критичного мислення, важливі для розуміння історичних процесів. Кордуба часто співпрацював і спілкувався з українськими культурними діячами та політиками, які були в ті роки пов'язані з Буковиною: Ольгою Кобилянською, Лесею Українкою, Степаном Смаль-Стоцьким, Зеном Кузеля та іншими.

У 1901 році Мирон Кордуба одружився з Євгенією Цегельською, яка належала до родини громадського і політичного діяча Лонгина Цегельського. Дівчина закінчила Львівську учительську семінарію, очолювала у Варшаві Союз українок. У подружжя було троє дітей.

Під час викладацької діяльності у Чернівцях Мирон Михайлович видавав підручники для українських народних шкіл. Товариство «Українська школа» у 1902 та 1909 роках видало його «Картини із всесвітньої історії для народних і виділових шкіл». Друкарня «Руська рада» у 1909 році – «Книги М. Кордуби для народних і виділових шкіл». У січні 1911 року товариство «Руська бесіда» (засноване в 1869 році у Чернівцях) почало видавати часопис «Читальня» (просвітницьке україномовне видання на Буковині) і в 1912-1913 роках його редакцію очолював Мирон Кордуба. «Читальня» публікувала статті й оповідання з різних галузей життя і науки.

Як член Українського історичного товариства Мирон Кордуба отримав завдання від професора Володимира Мільковича на складання історичних

карт та дослідження історії буковинського краю. Частину своєї роботи Мирон Кордуба виклав у праці «Найдавніші оселі на Буковині (1905)».

У 1906 році вийшло видання «Ілюстрація історії Буковини», яке містило вісімдесят дев'ять сторінок і стало першим українським підручником з історії Буковинського краю.

Як відомий історик-архівіст Мирон Кордуба мав великий досвід роботи в архівах Європи, України та інших країн, де опрацьовував матеріали, написані латинською, німецькою, італійською, французькою, польською мовами. Він підготував видання «Корпусу матеріалів до історії козаччини», запроєктоване Михайлом Грушевським.

Особливу увагу дослідник приділяв бібліографічним напрацюванням. Протягом багатьох років він створював картотеки з історії України, які представляли собою систематизовані й упорядковані масиви джерел. Його картотека налічувала десятки тисяч записів, і цей масив створювався за чіткими правилами побудови, що є цінним прикладом для бібліотекарів, які працюють із великими об'ємами інформації.

Працював Мирон Михайлович і над роботами про видатних українських письменників та істориків: «Маркіян Шашкевич» (1904), «Історичні поезії Шевченка», «Михайло Максимович і перші досліди над українськими географічними назвами», «Народно-просвітня діяльність Бориса Грінченка», «Володимир Антонович», «Причини до урядничої служби Куліша» та праці про Михайла Грушевського, якого Кордуба вважав загальнонаціональним історіографом за його «Історію України-Руси».

Відомий Мирон Кордуба і як перекладач, зокрема за перекладені твори Жюля Верна «Зоря півдня», «Подорож до Місяця», «За вісімдесят днів навколо світу», «Шансельор», «Плесом Амазонки», а також творів Гі де Мопасана і Йоганна Вольфганга фон Гете.

Мирон Михайлович активно співпрацював із Союзом Визволення України під час Першої світової війни та проводив педагогічно-культурну роботу серед українських полонених у Зальцведельському таборі.

18 жовтня 1918 року у Львові на зборах українських парламентарів на території східної Галичини, північно-західної Буковини та українського Закарпаття була проголошена Українська Держава. Буковинські делегати створили Український Крайовий Комітет Буковини, і Мирон Михайлович Кордуба став його активним членом, а 3 листопада 1918 року взяв участь у Буковинському крайовому віче. І хоча подія зазнала поразки, вона стала свідченням зрілості української інтелігенції Буковини. Владу в Чернівцях захопили румуни та почали депортувати українських діячів. Рятуючись від розправи, родина Кордубів переїхала спершу до Івано-Франківська, а згодом до Львова, де Мирон Кордуба почав викладати історію в Українській академічній гімназії.

Головне своє завдання як історик-топоніміст Кордуба бачив в укладанні історико-географічного словника Буковини й Галичини. На одному із засідань НТШ у лютому 1920 року представили план такого словника, в якому автор виклав поради збирачам автентичних народних назв місцевостей. Мирон Михайлович першим висловив здогадки про виникнення імені краю Буковина від однойменної назви лісу з переважанням породи букових та дослідив найдавніші слов'янські топоміни краю.

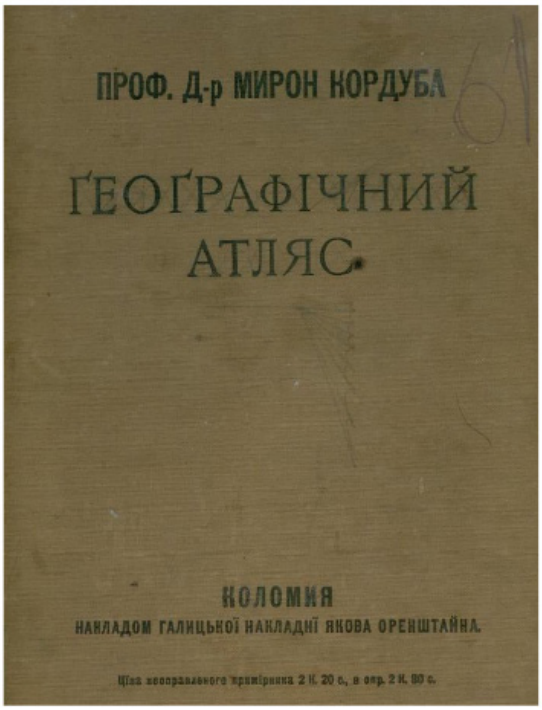

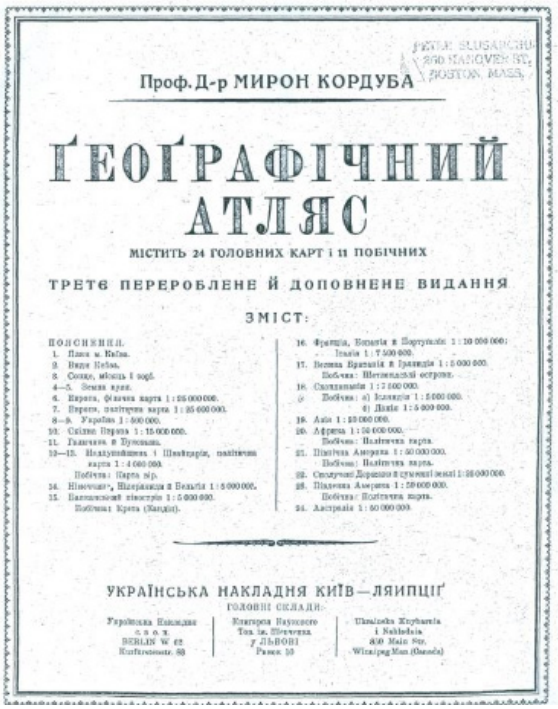

У 1929 році на запрошення Варшавського університету він переїхав до Польщі та читав лекції зі східноєвропейської історії. Цей викладацький період тривав 11 років, під час яких професор Кордуба брав участь у міжнародних конференціях, форумах, лекціях і гідно представляв українську історичну науку.

З початком Другої світової війни Кордуба перебрався на схід Польщі до Холма, де викладав історію в українській гімназії. У 1941 році учений переїхав до Львова, але свою наукову роботу, викладацьку діяльність відновив тільки після закінчення війни. З 1944 року виконував обов'язки професора історії України у Львівському університеті, а в 1945 році став завідувачем кафедри південних і західних слов'ян.

Радянська влада не давала спокою активним українцям, спецслужби переслідували і Мирона Михайловича. Перебуваючи під постійним тиском та пильним контролем, професор Кордуба не міг вільно займатися історичними дослідженнями, тому вчений активніше поринув у бібліографічну роботу. Найважливішу частину роботи з упорядкування бібліографії української історії Мирон Кордуба виконував самостійно, добираючи за рік 8-9 тис. карток, тож на кінець 1945 – початок 1946 рр. у картотеці накопичилося понад 50 тис. карток, а на весну 1947 року – майже 73 тис.

Тогочасна влада чистила ряди науковців і навіть пам'ять про них та вимагала від вченого вилучення згадок про осіб, визнаних «ворогами радянської влади». Історика змушували відійти від бібліографування історичної літератури на основі засад національної бібліографії.

Постійний стрес, моральний тиск, цькування значно підірвали здоров'я історика, однак над доповненням бібліографії він працював до останніх днів. 2 травня 1947 року після інсульту серце відомого науковця перестало битися. Похований Мирон Михайлович Кордуба у Львові на Личаківському цвинтарі.

Праця М. Кордуби «Бібліографії історії України» зберігалася в родинному архіві вченого, а в 1980-х роках опинилася під загрозою знищення, оскільки частину матеріалів визнали такими, що мають «неблагонадійний» зміст. Картотеку вдалося зберегти завдяки активним науковцям-патріотам.

У роки незалежності України за матеріалами картотеки Мирона Кордуби опубліковано працю «Бібліографія історії українсько-польських відносин: суспільно-політичні та економічні процеси» (Львів, 2009).

Зібраний бібліографічний матеріал наукової діяльності з історії України є важливим для складання загальної українознавчої бібліографії та цінною археографічною пам'яткою, що дозволяє простежити процес розвитку української історичної науки у XIX-XX століттях.

Перу Мирона Кордуби належать понад 500 наукових праць, виданих не лише в Україні, а й у Франції, Польщі, Німеччині, а його особовий архів зберігається у відділі рукописів ЛННБ України імені В. Стефаника.

У Львові та Чернівцях на честь Мирона Кордуби названо вулиці, а на батьківщині вченого в с. Острів на Тернопільщині у 1996 році встановлено пам'ятну дошку. На пошану вченого та відзначення ювілейних дат, пов'язаних з Мироном Кордубою, проводяться наукові конференції у Львівському національному університеті імені Івана Франка та Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

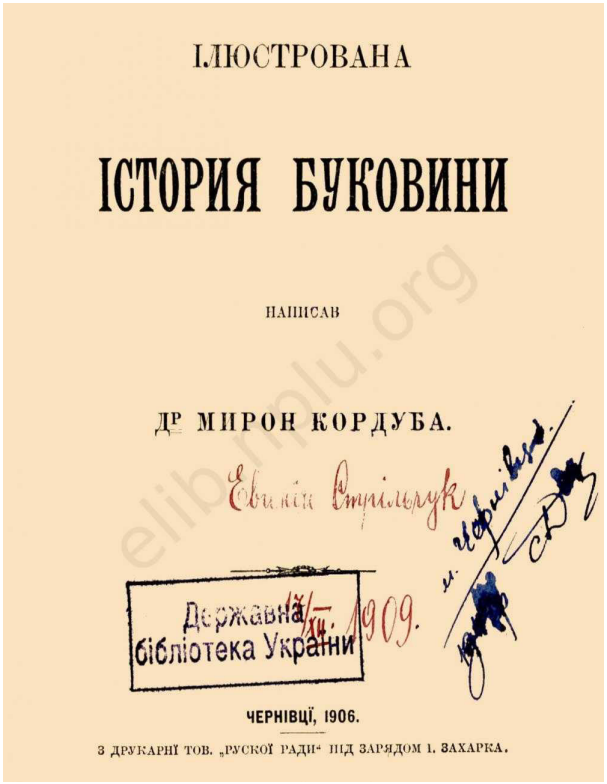

Список використаної літератури

1. *Кордуба М.* Територія і населення України. Географічний і статистичний огляд / М. Кордуба ; пер. з фр. Н. Наумової ; передм. Н. Клименко ; вступ. ст. Д. Гордієнка. — Київ ; Кам'янець-Подільський : Рута, 2023. — XXIV, 111, 89, [2] с.

2. *Знаменні дати* : календар-2006 : щорічник / Національна парламентська бібліотека України ; авт.-упоряд. В. О. Кононенко [та ін.]. — Період. вид. — Київ : Україна, 2006. — 264 с.

3. *КОРДУБА МИРОН МИХАЙЛОВИЧ (1876-1947)* [Електронний ресурс] : [матеріали про життя та діяльність М. Кордуби.] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/REF0006102. — Назва з екрана. — Дата звернення: 26.03.2026.

4. *Кордуба Мирон Михайлович* [Електронний ресурс] // ВікіпедіЯ : вільна енциклопедія : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кордуба_Мирон_Михайлович. — Назва з екрана. — Дата звернення: 10.05.2020.

5. *Мирон Кордуба* – визначний український історик, бібліограф, публіцист, громадський діяч : біобібліогр. краєзн. розвідка до 140-річчя від дня народж. (1876-1947) / Чернівецька обласна бібліотека для дітей ; уклад. О. М. Сторощук. — Чернівці : [б. в.], 2016. — 15 с.

6. *1876 – народився Мирон Кордуба, історик* [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/2/1876-narodyvsya-myron-korduba. — Назва з екрана. — Дата звернення: 10.05.2020.

7. *Стеблій Ф. І. Кордуба Мирон Михайлович* [Електронний ресурс] / Ф. І. Стеблій // Енциклопедія сучасної України : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: https://esu.com.ua/article-3511. — Назва з екрана. — Дата звернення: 26.03.2026.

Книжкові новинки Національної бібліотеки України для дітей

Кращі видання українських видавництв, які отримала бібліотека у першому кварталі 2026 року

Список підготували:
Наталія ЗАГОРУЙКО – завідувач відділу формування та зберігання документних ресурсів Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України
Валентина КРАСНОЖОН – завідувач відділу довідково-інформаційного обслуговування Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України

Дошкільнятам та дітям молодшого шкільного віку

1. Брюн-Арно М. Мемуари лісу. Т. 3 : Дух зими / М. Брюн-Арно ; проіл. Саное ; пер. з фр. М. Марченко. — Дніпро : Nasha idea, 2024. — 337 с. : іл. — (Мемуари лісу).

Надзвичайно щемка і тепла казкова історія, наповнена глибоким філософським змістом, магічною зимовою атмосферою, розслідуванням, таємничими знайомствами та неймовірними персонажами – тваринами, що мають власний характер, мрії та випробування.

2. Букет Є. Як це влаштовано: аеропорт / Є. Букет ; намал. В. В. Дуван. — Харків : Основа, 2025. — 48 с. : іл. — (Хочу знати!).

Пізнавальне ілюстроване видання містить інформацію про літаки, особливості устрою та функціонування аеропорту.

3. Васильцова А. Як це влаштовано: банк / А. Васильцова, В. Єфіменко ; намал. О. Борзенкова. — Харків : Основа, 2025. — 48 с. : іл. — (Хочу знати!).

Пізнавальне ілюстроване видання висвітлює історію фінансової справи, функціонування сучасної банківської системи, містить поради та правила безпечного користування банкоматами та терміналами.

4. Ґрімм С. Мімі Цукроперлинка і чарівна пекарня : Летючі різдвяні пряники / С. Ґрімм ; Проєкт «4Mamas» ; іл. Л. Беднарскі ; пер. з нім. О. М. Журенко. — Харків : Основа, 2025. — 91 с. : іл. — (Дитяча художня література).

5. Ґрімм С. Мімі Цукроперлинка і чарівна пекарня : Чарівний вибух тістечок / С. Ґрімм ; Проєкт «4Mamas» ; іл. Л. Беднарскі ; пер. з нім. О. М. Журенко. — Харків : Основа, 2025. — 91 с. : іл. — (Дитяча художня література).

Казкові чарівні історії про дружбу, підтримку та різдвяні дива.

6. 12 важливих історій : що таке життєві цінності / П. Беренсевич [та ін.] ; Проєкт «4Mamas» ; іл. Е. Кідацької ; пер. з пол. О. Сенишин. — Харків : Основа, 2025. — 127 с. : іл. — (Дитяча художня література).

Збірка пізнавальних оповідань, які допоможуть дітям зрозуміти, що таке дружба, чесність, справедливість, самодисципліна тощо.

7. Данилюк І. Хто ти насправді, Едзо Момонга? : казк. повість / І. Данилюк ; намал. О. Болотова. — Крихівці : Маґура, 2025. — 79 с. : іл.

Казкова пригодницька повість з елементами детективу про білченя, яке живе у київському Ботанічному саду і намагається розгадати, ким воно є насправді.

8. Жост А. Смурфи та різдвяна буря : одна історія про Смурфиків від Peyo / А. Жост, Т. Кюлліфорт ; сценарій авт. і Т. Кюлліфорт ; мал. А. Морі ; кольори Н. Кюлліфорт ; пер. з фр. М. Марченко. — Львів : Ірбіс Комікси, 2024. — 48 с. : іл. — (Комікс).

Різдвяна історія про дружню родину смурфів та надзвичайну подію, яка трапилася у їхньому селищі.

9. Закалюжний Л. Острів циклопа : казк. повість / Л. Закалюжний ; намал. Т. Копитова. — Крихівці : Маґура, 2025. — 223 с. : іл.

Дотепна, гумористична, фантастична повість про сміливість бути іншим навіть серед велетів. Головний герой – не просто циклоп, а справжній шукач пригод, який приборкує вулкани, мирить міфічних створінь і доводить, що навіть один може змінити цілий острів.

10. **Заржицька Е.** Чотири таємні історії та одна дуже-дуже таємна / С. Войцехівська ; іл. П. Повшедної. — Київ : Муркіт : Муравицька А. Б., 2025. — 80 с. : іл.
Пізнавальне видання містить різноманітні захопливі та цікаві історії.

11. **Зростаємо зі смурфами** : Смурф, який боявся темряви ; Смурф, якому все випадало з рук / Ф. Кюлліфорд [та ін.] ; сценарій Ф. і Т. Кюлліфордів ; пер. з фр. А. Поритко ; іл. А. Далена ; кольористика П. Маддалені. — Львів : Ірбіс Комікси, 2025. — 79 с. : іл.

12. **Зростаємо зі смурфами** : Смурф, який любив лише солодощі ; Смурфетка - також смурф / Ф. Кюлліфорд [та ін.] ; сценарій Ф. і Т. Кюлліфордів ; пер. з фр. А. Поритко ; іл. А. Далена ; кольористика П. Маддалені. — Львів : Ірбіс Комікси, 2025. — 79 с. : іл.

13. **Зростаємо зі смурфами** : Смурф, який у всьому бачив несправедливість ; Смурф, який говорив неправду / Ф. Кюлліфорд [та ін.] ; сценарій Ф. і Т. Кюлліфорда ; пер. з фр. М. Марченко ; іл. А. Далена. — Львів : Ірбіс Комікси, 2025. — 79 с. : іл.
Нові захопливі яскраві пригоди всесвітньо відомих гномиків у коміксах та життєві уроки про різні емоції.

14. **Кепкало Р.** Джем для малих чудовиськ : дітям від 6 р. Т. 1 / Р. Кепкало, Я. Паламаренко ; ідея авт. ; іл.: Р. Кепкало, К. Лисенко, М. Свірідова [та ін.]. — Дніпро : Nasha idea, 2024. — [79] с. : іл. — (Джем для малих чудовиськ).

15. **Кепкало Р.** Джем для малих чудовиськ : дітям від 6 р. Т. 2 / Р. Кепкало, Я. Паламаренко ; ідея авт. ; іл.: Р. Кепкало, К. Лисенко, М. Свірідова [та ін.]. — Дніпро : Nasha idea, 2024. — [80] с. : іл. — (Джем для малих чудовиськ).

16. **Кепкало Р.** Джем для малих чудовиськ : дітям від 6 р. Т. 3 / Р. Кепкало, Я. Паламаренко ; ідея авт. ; іл.: Р. Кепкало, К. Лисенко, М. Свірідова [та ін.]. — Дніпро : Nasha idea, 2024. — [88] с. : іл. — (Джем для малих чудовиськ).

Веселі мальописи про неймовірний світ пригод, таємниць і чарівних перетворень, про те, як звичайний хлопчик Матвій спричинив справжній безлад у світі чудовиськ.

17. **Кузьменко Д.** Будиночок на дереві : казка / Д. Кузьменко ; намал. П. Цимбалова. — Крихівці : Маґура, 2025. — 63 с. : іл.

Казка про зневіру й боротьбу, про несміливу дружбу й пошук свого особливого місця у світі непевності й смутку.

18. **Лазірко К.** Павло Пікассо : оповідання / К. Лазірко ; намал. Д. Камінська. — Крихівці : Маґура, 2025. — 63 с. : іл.

Оповідання про те, що в житті завжди є спосіб досягти свого, навіть коли мрія здається нездійсненною, а перешкоди на шляху надвеликими. У цьому переконується павучок Пікассо, який понад усе прагне стати художником.

19. **Лучані Б** Уроки під старим деревом. Т. 1 / Б. Лучані ; мал. Е. Тарле ; пер. з фр. А. Поритко. — Львів : Ірбіс Комікси, 2023. — 96 с. : іл.
Комікс про життя лісу та різні емоції і як їх вправно подолати.

20. **Риженко Ю.** Пончик та Грінка не бояться забіяк / Ю. Риженко ; вигадала та намал. авт. — Київ : Кристал бук, 2025. — 47 с. : іл. — (Перша кольорова книжка. Хвостаті пригоди).
Продовження веселих та зворушливих історій про двох найкращих друзів – песика Пончика і котика Грінку, які живуть у затишному містечку й щодня вигадують нові пригоди.

21. **Самуляк О.** Дружу з емоціями : історії, запитання, поради / О. Самуляк, З. Максимчук ; іл. К. А. Пудіч, Г. П. Столяр. — Київ : Кристал бук, 2025. — 159 с. : іл. — (Перша кольорова книжка).
Автори видання розповідають, як розрізняти базові емоції й почуття, дають психологічні поради, які ефективно та наочно навчать малюка опановувати власні емоції: страх, злість, заздрість, сум, ревнощі.

22. **Скуловатова О.** Сміттярики : казк. екоповість... / О. Скуловатова ; іл. Н. Бутенко. — Біла Церква : Час Змін Інформ, 2024. — 103 с. : іл.

Пригодницька повість про важливість сортування сміття, дбайливого ставлення до навколишнього середовища, збереження екології.

23. **Стронґ Д.** Лисичка вирушає на Північ / Д. Стронґ ; з англ. пер. В. Морозов ; іл. Х. Кім. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 207 с. : іл.

Казкова повість про подорож групи тварин на чолі з кмітливою лисичкою до Снігокраю, щоб побачити Північне сяйво. Ця повість стала останньою роботою знаменитого письменника.

24. **Столяренко К.** Боюсики-тремтюсики / К. Столяренко ; іл. І. І. Щербакова. — Київ : Кристал бук, 2025. — 36 с. : іл. — (Перша кольорова книжка. Мої перші емоції).

Видання допоможе дитині зрозуміти свій страх та подолати його.

25. **Столяренко К.** Софійка та Сашко люблять їздити на авто / К. Столяренко ; іл. А. О. Ткач. — Київ : Кристал бук, 2025. — 36 с. : іл. — (Перша кольорова книжка).
Інтерактивна книга вчить дітей правилам безпеки під час поїздок на машині.

26. **Титаренко М.** Акі-Які-Ака-Я : зб. віршів / М. Титаренко ; худож. О. Потьомкіна. — Крихівці : Маґура, 2025. — 79 с. : іл.

27. **Юровська О.** Що дітям варто знати про безпеку : на дорозі, у будинку, в автівці... / Д. Мур-Маллінос ; пер. з англ. М. Д. Каспарова ; іл. Ґ. Мазалі. — Харків : Ранок : Каскад, 2025. — 95 с. : іл. — (Книжки про безпеку).
Продовження добрих й веселих історій про маленького монстрика, який дуже любить чистоту й порядок.

Підліткам та юнацтву

1. Баткіліна Ю. У плавнях трохи туману / Ю. Баткіліна ; обкл. Т. Teliarin ; іл. Є. Костромової. — Харків : Readberry : Ранок, 2025. — 239 с. : іл. — (Вихованці Почай-ріки).

Перша частина нового циклу фентезійних романів, де поєднуються казкова містика, давні легенди, захопливі пригоди та реальний світ.

2. Букет Є. Як це влаштовано: військо України / Є. Букет ; намал. В. В. Дуван. — Харків : Основа, 2025. — 48 с. : іл.

Книжка наочно і просто розповідає про Сили оборони України: протиракетну оборону, сили безпілотних систем та інші види й роди військ, військову техніку, військову форму, бойове екіпірування та багато іншого.

3. Джбік-Клюґе Ю. Не нудьгуй! : ідеї та поради для цікавого дозвілля / Ю. Джбік-Клюґе, Я. Совіздранюк ; іл. Т. Самойліка ; пер. з пол. А. Жонца. — Харків : Основа, 2025. — 143 с. : іл. — (Хочу все знати!).

Науково-популярне видання з безліччю ідей для корисного і безпечного дозвілля.

4. Кокотюха А. Робот ховається в школі : фантаст. повість із купою пригод / А. Кокотюха ; пісня С. Жадана ; обкл., титул А. Демченко. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 239 с. : іл.

Повість про карколомні пригоди київських школярів та врятованого ними секретного українського робота Ромчика, якого розшукують ворожі шпигуни.

5. Леонард М. Викрадення у потязі «Каліфорнійська Комета» / М. Леонард, С. Седжмен ; іл. Е. Паґанеллі ; з англ. пер. О. Зозуля. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 280 с. : іл. — (Пригоди в потягах).

6. Леонард М. Злодій у потязі «Високогірний Сокіл» / М. Леонард, С. Седжмен ; іл. Е. Паґанеллі ; з англ. пер. О. Зозуля. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 290 с. : іл. — (Пригоди в потягах).

Серія захопливих дотепних детективів, сповнених пригод і таємниць.

7. Радушинська О. КТаємниця Чарівної Криниці Дощу : повість / О. Радушинська ; іл. та обкл. О. Янчук. — Київ : Знання, 2025. — 111 с. : іл. — (Скарби: молодіжна серія).

Пригодницька казкова повість.

8. Руе А. НАптека ароматів : дітям від 10 р. : Місто, загублене в часі / А. Руе ; пер. з нім. І. Савюк, М. Гнатюк ; іл. К. Карлс. — Дніпро : Nasha idea, 2025. — 269 с. : іл. — (Аптека ароматів).

Чудове продовження серії занурює читачів у світ чарівних ароматів та небезпек, що дрімають у таємній аптеці. Головним героям вдається протистояти силам зла та не дати їм захопити абсолютну владу, яка міститься у ароматах.

9. Страуд Д. Перстень Соломона : роман : передісторія «Трилогії Бартімеуса» / Д. Страуд ; з англ. пер. В. Панченко ; обкл. І. Сулима. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 383 с. : іл. — (Бартімеус).

Продовження захопливих пригод славнозвісного джина Бартімеуса.

10. Томсон Д. Темний лорд : роман : Вороги пізнаються в біді / Д. Томсон ; з англ. пер. Г. Лелів ; іл. Ф. Гартас ; обкл. І. Сулими. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 415 с. : іл. — (Темний лорд ; кн. 2).

Фентезійний роман

11. Штанко К. Вершники дощу : роман / К. Штанко ; іл. авт. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 415 с. : іл.

Динамічний пригодницький фантастичний роман про команду контролерів погоди – вершників дощу, які керують погодою, долають буревії та захищають небо від ворогів.

12. Українець О. Діло діточе : як наші предки були маленькими / О. Українець, К. Дудка ; худож.: М. О. Безрукова, Л. Р. Касьяненко, Є. Варава. — Харків : Vivat, 2025. — 142 с. : іл. — (Оберіг).

Науково-популярне видання відкриває світ обрядів, слів і речей, які в кінці XIX століття були звичними на Гуцульщині й Буковині, Поліссі, Поділлі й Наддніпрянщині. Автори поєднують художню оповідь із етнографічним матеріалом і показують, як традиції формувались під впливом місця, віри, мови й родинного ладу.

Вихователям, батькам, вчителям

1. Гармаш І. Найважливіша книга про вашу дитину : виховання з любов'ю : [практ. путівник для сучас. батьків] / І. Гармаш ; іл. Ю. Е. Риженко. — Київ : Кристал бук, 2025. — 255 с. : іл. — (Домашня бібліотека).

Книга стане надійною підтримкою батькам у щоденному процесі виховання дітей. Авторка видання – досвідчена психологиня – відповідає на найпоширеніші запитання про дитячу поведінку та дає дієві поради, як налагодити спілкування без конфліктів, як розуміти потреби дитини, впливати на неї без тиску, допомагати розкриватися найкращим рисам дитячої особистості.

ВИДАВНИЦТВО ЧОРНІ ВІВЦІ

ПОЗАКЛАСНА УКРАЇНСЬКА
Григорій ФАЛЬКОВИЧ

Добірка веселих і водночас навчальних віршів для дітей, де у доступній і жартівливій формі пояснюються основи української мови. Автор перетворює складні мовні правила, частини мови та особливості словотвору на захопливу гру, що значно полегшує їх засвоєння.

НАДЗВИЧАЙНІ. ДО МРІЇ!
Іра БОВА

Зворушлива історія про сміливість бути собою та не відмовлятися від власних мрій. У центрі сюжету — сором'язлива дівчина з протезом руки, чиє життя змінюється після щирої розмови з допитливим хлопчиком. Ця випадкова зустріч допомагає їй подолати страхи, прийняти себе та знову повірити у власні можливості. Її історія — про підтримку, віру в себе та силу мрії.

ПОЗАКЛАСНА УКРАЇНСЬКА
Юлія ОЛЕФІР

Приїзд італійця Фабіо до родини нареченої спричиняє низку кумедних ситуацій — від мовного бар'єра до несподіваної халепи з пацюком, що оселяється на веранді. Щоб не осоромитися перед гостем, дідусь із онуком беруться за полювання на хитрого гризуна. Тепла й весела історія про сім'ю, культурні відмінності та взаєморозуміння.

ВИДАВНИЦТВО АСТРОЛЯБІЯ

ПІД ГЛОДОМ; РІДНІ ПОЛЯ; ПОЛЬОВА КВІТКА
Маріта КОНЛОН-МАККЕННА

Трилогія «Діти голоду» — зворушлива історія про випробування, дорослішання та силу родини на тлі Великого голоду в Ірландії. У книзі «Під глодом» троє дітей-сиріт вирушають у небезпечну подорож у пошуках порятунку. «Польова квітка» розповідає про Пеггі та її дорослішання в чужій країні. У завершальній частині «Рідні поля» герої знову стикаються з випробуваннями у неспокійній Ірландії. Якою ж буде їхня доля?

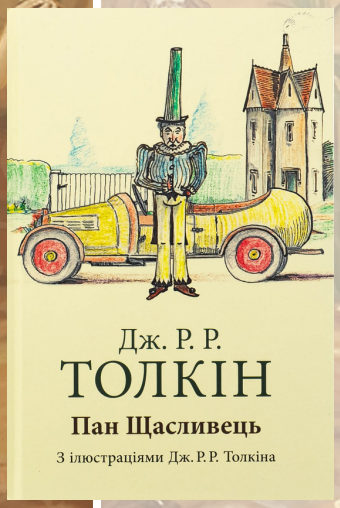

ПАН ЩАСЛИВЕЦЬ
Джон ТОЛКІН

Ця тепла й іронічна історія, сповнена гумору, фантазії та авторського шарму; ілюстрації до книжки створив сам пан Толкін. У центрі сюжету — пан Щасливець, ексцентричний чоловік, відомий любов'ю до високих капелюхів і незвичного домашнього улюбленця — Жирафролика. Вирушивши у свою першу самостійну автомобільну подорож до друзів, він потрапляє в низку кумедних пригод — від несподіваних перешкод на дорозі до зустрічей із дивними персонажами. Та на цьому пригоди не закінчуються...

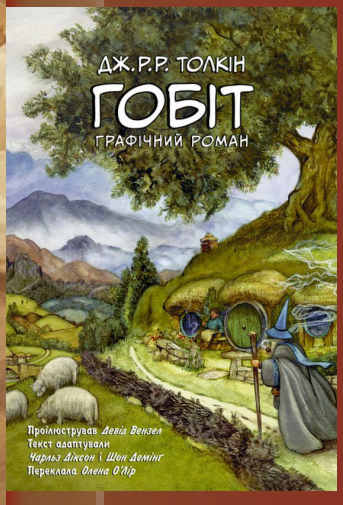

ГОБІТ. ГРАФІЧНИЙ РОМАН
Джон ТОЛКІН

Візуальна адаптація класичного твору Джона Толкіна, створена Чарльзом Діксоном і Шоном Демінґом та ілюстрована Девідом Вензелем, відтворює пригоди гобіта Більбо Торбина, який разом із Ґандальфом і гномами вирушає в небезпечну подорож, щоб повернути скарби, викрадені драконом Смоґом. Яскраві ілюстрації роблять класичну оповідь динамічною й доступною як для нових читачів, так і для шанувальників Толкіна.